

Vallespir

Revista Cultural i Literària

Preu de venda: 5 Euros

Tercera Època, núm. 1, Tardor 2005

Vallespir

Revista Cultural i Literària

CONSELL DE REDACCIÓ

Annie Alrich
Josanna Cabanas
Joan Pau Escudero
Josep López
Henri Loreto
Sergi Montémont
Margarida Planell
Gentil Puig i Moreno
Maria Teresa Sinyoi

Edita:

Centre Cultural Català del Vallespir
7 Av. G. Clémenceau i
2, carrer P. Camo
66400 CERET

Mel: g.puig-moreno@wanadoo.fr
Portal: www.vallespir-portal.org

Disseny i Maqueta:

Teresa Sinyoi (Figueres)

Il·lustracions:

M. Arnaudíes
P. Blanco
Lluís Jou
J. Pons

Portada:

Dibuix de Pierre Brune

Impressió:

Gráficas Canigó (Figueres)

Preimpresió:

Fotocomposició Roger (Figueres)

Difusió:

Llibreries p. 28

Fotografies:

J. Gibernau (Ceret)
J. Gumí (Barcelona)
A. López (Sant Llorenç)
G. Puig-Moreno (Ceret)

Documentació:

Maria Grau (ICT-UdP)
Francesca Fabre (CeDACC)
Annie Alrich (B.M. de Ceret)

Correcció:

Marta Bayot i Thias

ISSN: 1147-923X

(Preu de venda: 5 €;
suscripció anual i enviament: 10 €)

TARDOR 2005

SUMARI

EDITORIAL

Paraules del president i presentació del contingut del 1r número 3

LITERATURA

Dos textos de Bosch de la Trinxeria 4
Un text de Josep Pla "De Ceret a Prats de Molló" 6

POESIA

Poemes i prosa de Patrick Gifreu 8
Un poema de Madeleine Arnaudíes, il·lustrat per M. Arnaudíes 10
Poetes europeus al Vallespir: Alan Morrison i Dieter Meyer-Lenz 11

HISTÒRIA, LINGÜÍSTICA, BOTÀNICA

Història: "Le ciel en Vallespir", par Ramon Sala 12
Lingüística: Un document històric de la llengua del Vallespir, per Jean-Paul Escudero 16
Botànica: Orquídies de l'Alt Vallespir, per Gaëlle i Antoni López 19

MEMÒRIES, ENTREVISTA

Els miners de Batera, per Joan-Pere Vergès 20
Entrevista a la Senyora D. A. Vargas de Ceret 22

TERRES CATALANES

Impressions de l'Alguer, per Gentil Puig-Moreno 24
"Fêtes catalanes de Ceret de 1911 vues par Jean Amade", per Josianne Cabanas 26

PINTURA

Exposició "Matisse-Derain, la bella aventura", per Hervé de Sant Hilaire 29

APUNTS DE LECTURES

Apunts de lectures: 4 llibres recents sobre el Vallespir 31
Contraportada: Auca d'en Pere Guisset 32

(Definició de l'AUCA, a peu de la pàgina 31)

CORREU DEL LECTOR

Iniciem aquesta rúbrica del 1r número de la revista VALLESPIR, amb unes preguntes: Què esperem de la revista VALLESPIR, com voleu que sigui? Quines rúbriques, continguts o parts voldríeu que hi figurin? Quina porporció hi ha d'haver entre textos culturals i literaris? Quina proporció de català i de francès us sembla adient? Quantes pàgines han de tenir els articles i la revista? Amb quina periodicitat voleu que aparegui, anual, semestral? Estaríeu disposats a col·laborar-hi? De quina manera?

Subscripcions i correspondència:

CCCV - 7 Av. G. Clémenceau, i 2 carrer Pierre Camo - 66400 CERET.
Mel: g.puig-moreno@wanadoo.fr Portal del CCCV: <http://www.vallespir-portal.org>

PRESENTACIÓ DE LA REVISTA VALLESPÍR

Paraules del president del Centre Cultural Català del Vallespir

Benvolgudes lectores, benvolguts lectors,

M'escau un gran honor i em produeix un gran plaer la redacció d' aquestes paraules de presentació de la revista VALLESPÍR.

Precisem d'antuvi que es tracta de la seva reaparició anomenada: Tercera Època. En efecte, no som pas nosaltres els primers, ans només aspirem a ser els fidels continuadors d'aquells homes de cultura del Vallespir que durant els anys 30 (Primera Època de la revista del 1927 al 1932) van crear la revista VALLESPÍR dirigida per Michel Aribaud. 50 anys després, durant els anys 90 (Segona Època) la revista VALLESPÍR va reviu, encara que sempre en francès, animada per Michèle Cardone que, molt amablement, ens ha passat el relleu. Tots ells van iniciar i continuar una aventura cultural i literària a la qual volem retre avui i aquí un vibrant i merescut homenatge.

Eren uns altres temps però l'espai és sempre el mateix. Una Vall Aspra, com ho escriu Madeleine Arnaudíes, però sempre tan formosa i sempre tan fràgil. I ens escau ara a nosaltres servir-la i enaldir-la com ells la van servir i enaldir. Belleu no arribarem a ser tan brillants com ho van ser ells, però tractarem sempre d'entendre quins temps van haver de viure i ahora tractarem de "salvar les paraules d'aquesta maltractada terra", com deia el poeta Salvador Espriu. Dic això perquè sóc conscient que van haver de lloar el Vallespir en una altra llengua que no era la dels avis, ni la de llur infantesa, ni tampoc la de la terra estimada. Aquelles paraules sublimades en francès amagaven i traduïen literalment un amor infinit a una terra i una cultura mediterrània mil·lenària mil vegades glorificada, però ho havien de fer en una altra llengua. Una llengua i una cultura franceses certament admirades i admirables.

Però aquella era la dura realitat, eren uns temps en els quals triomfava un patriotisme exclusiu i se celebrava el francès en detriment del català. Molt pocs escriptors i homes de cultura podien salvar-se d'aquella angostant pressió. Per això, és tan valuós l'exemple d'homes que volien ser, a despit de tot, renaixentistes com: Justí Pepratx, l'amic de Jacint Verdaguer; Carles Bosch de la Trinxeria, mossèn Esteve Casepou, Pere Guisset, Edmond Brazès o Josep Sebastià Pons. Aquest darrer va ser un dels únics a escriure en català a la revista VALLESPÍR dels anys 30. Tots els altres escriptors s'hi van lluir amb un francès elegantíssim però sempre per parlar de llur terra. Penso en Joan Amade (1), Michel Aribaud, Ludovic Massé, Victor Craestre, Frederic Saisset, Pierre Camo, Henry Muchart i d'altres... tots fidels a una clara inspiració catalana i vallespirenca (com ho podem llegir a la correspondència de Joan Amade, pàg. 26-27).

És sens dubte un fet molt significatiu, car si avui tots nosaltres podem escriure en català, és perquè els temps han canviat, perquè les tensions s'han desplaçat, perquè hom ja no pot ignorar llengües i cultures que ara són reconegudes i respectades per "gairebé" tothom, perquè finalment ara hom s'adona que totes les llengües representen un tresor cultural per a la humanitat i, en conseqüència, és un tresor que volem compartir amb tothom, perquè creiem en una catalanitat oberta al món.

En aquest primer número de VALLESPÍR hem desitjat partir del català per a recuperar, honorar i dignificar la nostra llengua. Nogensmenys, tractarem d'evitar les actituds etnocentrades i, en conseqüència, d'obrir-nos a totes les llengües i cultures. Per això trobareu un poema en anglès i un altre en alemany. Alguns articles seran en francès i d'altres traduïts perquè interessaran tots aquells que no tenen encara costum de llegir en català, tot i que el parlin. Trobareu a cada número uns fragments literaris dels nostres millors escriptors històrics i novells per a descobrir i apreciar el nostre passat literari i cultural, tot obrint-nos cap al futur.

En aquesta ocasió presentem uns textos de Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897) de Prats de Molló que descriu el Pirineu riu Ter avall, i un altre text del gran escriptor empordanès Josep Pla (1897-1981) de Palafrugell, que ho fa riu Tec amunt. Paradoxa, desapareix el primer quan neix el segon. Ens ofereixen dues visions creuades i dues veus germanes que ignoraven l'existència de la frontera, de totes les fronteres. També podreu llegir textos i poemes d'autors actuals, com Patrick Gifreu, Madeleine Arnaudíes i dos poetes europeus; entrevistes a personatges clau com aquí la senyora Vargas de Ceret; memòries salvades, com a dels miners de Batera o la correspondència de Jean Amade presentada per Josianna Cabanas; estudis sobre la llengua (un text del segle XVIII comentat per Joan Pau Escudero) una rúbrica històrica, "El cel al Vallespir" per Ramon Salta, un tema botànic de l'Alt Vallespir per Antoni i Gaëlle López, l'exposició Matisse-Derain al Museu d'Art Modern de Ceret, com també apunts de lectures dels darrers llibres publicats sobre el Vallespir. Comptem amb la vostra opinió sobre aquest primer número de VALLESPÍR, digueu-nos com podem millorar els números següents. El correu del lector de la pàgina precedent us hi incita. Animeu-vos-hi, esperem els vostres suggeriments.

Ceret, 1 de juny de 2005, Gentil Puig-Moreno

(1) Excepte algun text i el recull de poemes en català *L'Olivada* publicat per Joan Amade l'any 1934.

LA TRADICIÓ DE LITERATURA DE MUNTANYA HA ACOMPANYAT LA PASSIÓ EXCURSIONISTA DELS CATALANS. ÉS UNA LITERATURA RELATIVAMENT POC CONEGUDA, AMB L'EXCEPCIÓ DE LES GESTES DE MOSSÈN CINTO VERDAGUER, DELS POEMES MUNTANYENCS DE JOAN MARAGALL I ELS DELICIOSOS *RECORDS D'UN EXCURSIONISTA*, DE CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA. A CONTINUACIÓ REPRODUÏM EXTRACTES D'AQUESTA SEVA PRIMERA OBRA, PUBLICADA L'ANY 1887, DURANT 10 ANYS MÉS, MOLTES ALTRES OBRES SEGUIRAN.

EN BOSCH DE LA TRINXERIA S'ESPRESSAVA AIXÍ:

«Parlant amb uns amics catalans del renaixement literari de nostra benvolguda llengua, me diguéren:

- Per què no reuneix en un llibre sos escrits publicats en el suplement literari de La Renaixença?

- Per la senzilla raó que no tenen importància i no valen la pena.

- No senyor! Avui dia les produccions catalanes deuen ser conegudes, escampades per tot arreu, a fi que contribueixin a espargir la nostra llengua que tots parlem des de nostra infància i que som tan poc aficionats a escriure-la. A més, que els escrits de vostè nos fan conèixer els Pirineus, (...) vaja! valen la pena de figurar a la nostra biblioteca catalana; ja pot creure que seran ben rebuts.

- Doncs si ho creuen així, endavant!..»

DOS TEXTOS LITERARIS DE CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

(PRATS DE MOLLÓ, 1831 - LA JONQUERA, 1897)

«EN TOTS ELS ALTS PIRINEUS...»

● En tots els Alts Pirineus es troben aquestes **clapisses** més o menys extenses. D'on han vingut? Quina raó geològica pot donar-se? Podem atribuir-ho a l'arrossegament de les glaceres de l'època glacial? Per mi, i és també l'opinió de M. Mase, es deu atribuir al gel de l'hivern, on la temperatura d'aquestes regions arriba a 30 i 40 graus sota zero. En efecte, a l'estiu la neu es fon a totes parts; la humitat penetra la crosta granítica a gran profunditat per les esquerdes i fulls dels **cingles**. A l'hivern, aquesta aigua es congela i, augmentant de volum, produeix una força expansiva que aixeca i trosseja la massa de rocam del cingle, la qual cau a la vall i forma després de segles la desordenada clapissa.

Aquestes penyes que el gel destaca de les altes muntanyes i que les congestes porten al riu de la vall, són arrossegades pels aiguats, arrodonides pel ròssec fins al mar.

Les pedres granítiques que arrossega el Ter, en el curs superior del riu, són generalment del volum d'un i dos metres cúbics (de Camprodon a Sant Joan i Ripoll). A Vic, un metre; més avall, mig metre; a Girona, sota el pont de

Pedret, com el cap, hi van disminuint pel **ròssec**, arrodonint-se i reduint-se en palets, grava i sorra. A la reclosa del molí de Jafre, ja no se'n veu cap; només sorra fins a mar, i fa mils i mils d'anys que aquest desprendiment del terreny de les muntanyes arrossegat al mar es produeix!

ACLARIMENTS LEXICALS:

- **les clapisses** = terreny de muntanya pedregós;
- **els cingles** = espada de roca que forma timba, allargat, al cim o en el pendent d'una muntanya;
- **el ròssec** = part final del llit d'un riu amb palets i còdols que forma una mena de cua.

«MON AMIC VICENÇ ÉS DE PINEDA»

● Mon amic Vicenç és de Pineda. De molt jove anà a Amèrica. N'ha tornat amb un capital que li permet de viure de renda. Té uns cinquanta-cinc anys, solter, lliure, independent, alt, magrot, caràcter franc, cara d'honoradès, porta un sota-barba a tall d'esclap a la yankee. Sos cabells i pèl són grisencs, de color de sal i pebre.

Acostumat a una vida activa, no li agradava l'ociositat. L'afició que tenia de petit a la pesca prengué més increment quan tornà de Cuba, sentint-se quatre duros a la butxaca sense saber què fer-ne. Mes, les platges de llevant, veïnes de Pineda eren massa escombrades pels **arts i bolitx**. Volia peix de roca: congres, murenas, dèntols, neris; peix de canya, de palangre, de nansa.

Se féu fer una bona embarcació amb vela. Se procurà tots **els ormeigs** necessaris: llinyes,

xarxes, etc., i començà a recórrer la costa des de Pineda al cap de Tossa, Blanes, Lloret, continuant envers Sant Feliu i Palamós.

Lo cap granític de Sant Sebastià lo detingué alguns dies, parant-se a Begur; mes lo trobà faltat de cales.

Seguí cap a l'Estartit i l'Escala. Després de dos dies de descans a Roses, fent la volta de **la gran mola** del cap de Creus, se disposà a reconèixer **sos ribastos** espadats i penyascosos, costejant sempre sense gaire apartar-se de terra. Al volguer doblar lo cap, una ratxa de tramuntana l'obligà a refugiar-se a Cadaqués. Fou tant lo que li agradà aquella costa que hi passà la temporada d'estiu. L'any següent, anà a la Selva, Llançà, cales riques de bon peix, mes que per ell tenien un inconvenient, i era d'haver-hi massa **palangrers** i pescadors de nansa; no feia sinó **espigolar-hi**.

Per fi, arribà a Colera. A l'entrar amb sa embarcació, vela desplegada, dins l'estret fiord rodejat de cingles granítics, **socavats** per lo furor de les ones, i, al descobrir la petita platja sorrenca formada per la riera pedregosa que davalla del cim de la carena pirenaica sense trobar-hi cap barca ni barqueta, se quedà sorprès.

ACLARIMENTS LINGÜÍSTICS:

- **arts i bolitx** = artefactes i aparells de pesca;
- **els ormeigs** = conjunt d'instruments de pesca;
- **la gran mola** = el gran massís de pedra;
- **sos ribastos** = les ribes litorals escarpades;
- **els palangrers** = ormeig de pesca format de moltes cordes d'un ham a cada extremitat;
- **espigolar-hi** = passar-hi ràpidament atrapant uns quants peixos;
- **socavats** = foradats.

PER SABER-NE MÉS:

Consulteu la **Biblioteca de la Jonquera**, tenen un fons bibliogràfic de l'obra de Carles Bosch de la Trinxera

Carrer Major 101
17.700 LA JONQUERA
Telèfon : 00.34.972.55.43.38 -
E.mail : bibjonq@ddgi.es

UN TEXT DE JOSEP PLA

GRAN ESCRITOR CATALÀ NAT A PALAFRUGELL - 1897-1981 (COSTA BRAVA)

"De Ceret a Prats de Molló"

(Extret de: *Tres artistes* - Volum XIV - Vida de Manolo. Ed. Destino, Barcelona)

● Pel mes de maig de 1927 vaig passar uns dies a Portvendres que m'han deixat un record molt agradable. Fou precisament de Portvendres estant que vaig decidir anar a Ceret a fer una visita a l'escultor Manolo Hugué. M'havien dit que havia tingut **una terrabastada** molt forta i que **havia romàs** més de set setmanes en una clínica de Perpinyà. Encara que no fos més que per donar-li l'enhorabona, el viatge s'imposava. Feia, per altra part, molts anys que no ens veïem, i tothom que l'havia tractat sap que aquest home és una d'aquelles persones que es fan enyorar. (...)

Tot anant-hi, en canviar de tren a Elna, vaig trobar un altre amic, l'escultor lleidetà Biosca, que vaig conèixer al taller d'Aristides Maillol a Marly-le-Roi. Vaig tenir la satisfacció que hom acostuma a trobar un bon amic que us porta una sorpresa. Car Biosca em digué que en aquell moment treballava en el taller de Manolo i que vivien com aquell qui diu plegats. Li vaig respondre que justament anava a

Ceret a veure el seu amo, i així tots quedarem satisfets i encantats. En arribar a Ceret, però, Madame Manolo ens digué que el seu home havia marxat a Prats de Molló perquè el metge li havia receptat l'aire fi, l'aigua fresca i la vida de muntanya. Decidírem pujar-hi, tots plegats, l'endemà.

Aquella tarda Biosca en féu conèixer Ceret, que

és una divinitat. Era la primavera, i la vila era voltada de vinyes acabades de brotar, de cirers carregats de fruita primerenca i d'horts ajaguts, en una claredat angelical. A cada arbre hi havia un rossinyol i tots cantaven sense parar. N'hi havia tants que un pintor americà que vaig trobar prenent l'aperitiu al cafè principal em digué que no el deixaven dormir (...). Aquell home era probablement un gran artista i a més un perfecte animal. Els carrers de Ceret tenen una cosa adorable: tot l'any, a banda i banda, hi passa un corrent d'aigua clara que no s'acaba mai. Aquesta abundància us produeix una agradable sensació de felicitat. Els dies que

Deodat de Séverac **agafava un gat**, solia asseure's sobre aquests corrents líquids per alleugerir-se el cap. A la nit, la remor profunda i suau de les aigües em recordà vagament els murmuris vellutats de les fonts de Roma, que encara de vegades em fan somniar. El poble és agrupat, vell, amb moltes places menudes ombreja-

Cisers en fleur, aquarel·la de Jocelyne Pons.

des de plàtans antics, i molts carrerons estrets, adormits i afinats. M'ensenyaren la casa en la qual es firmà el tractat dels Pirineus, que tants de records té per nosaltres catalans. Al davant hi ha una font rodona, de proporcions i de matèria admirables (...). També veiérem la casa del bisbe Subirana, que conté una gran biblioteca obscura i unes palmeres de guix a la gale-

ria, posades en relleu a la paret. Ens aturarem uns moments davant del monument als morts, de Maillol, i davant de la figura que guarda la memòria de Séverac (...). A la nit, bressolat per les aigües i pels reflexos dels rossinyols, vaig llegir la història del Rosselló I, per primera vegada, **em vaig assabentar** de l'existència del famós jutge Sagarra, que fou un magistrat al servei del rei Lluís XIV que féu barbaritats estossinant contraris a l'annexió del Rosselló a França. El jutge era, naturalment, català. I de tots el traïdors que conté la nostra història, ultra ésser dels més repugnants, és dels que ha deixat un record més viu, car a tot el Vallespir, quan es vol parlar encara d'un home cruel i sanguinari, es diu que és de la pell d'en Sagarra.

L'endemà, en un automòbil, pujarem fins a Prats de Molló seguint la corrent del Tec. La carretera segueix la vall estreta del torrent i passa entre muntanyes cobertes de castanyers tendres, **apedaçades** de feixes verdes i de camps sanguinolents plens de flors d'alfals i d'espàrceta. A través dels arbres es veu bullir, sobre les roques i els palets, l'aigua tèrbola del Tec i sempre se sent la remor sorda del torrent. De tant en tant hom troba al peu de la carretera alguna casa de pagès i, a mesura que hom va pujant, les coses prenen un aire fosc i murri, se senten les sensacions de la muntanya, la humitat de les obagues i l'aire dels cims afinat com un ganivet. En un revolt veiérem uns reguerots de neu sobre els rocs moradencs d'uns penyals entelats d'esquinços flonjos de núvols blancs. Una mica més tard el poble es deixà veure. Prats és una vila en un dels llocs on la vall del torrent és més estreta, de manera que les cases cauen com aquell qui diu pel desnivell agut del vessant. A dalt de tot del poble hi ha un castell antic i pintoresc, carregat d'espitlleres i de torres, de teulats entravessats i de detallets militars minúsculs i bufats. Del castell surt una muralla que fa com un sac, dóna la volta al poble i sembla que el priva de caure al torrent. A mitjan lloc la davallada fa un replà sobre el qual hi ha l'església amb un arbre dalt del campanar i un encavallament de cases redossades al voltant. Davant de la porta de França s'obre una gran plaça rectangular ombrejada d'òms de fulla fina i de plàtans centenaris, d'una gràcia camperola considerable, que és on se fan les fires, els espectacles i els mercats.

Baixarem a la fonda de l'Ocell i després anàrem a fer un tomb pel poble. Passarem per diversos carrers estrets i els teulats de les cases, amb les barbacanes sortides, només deixaven veure

una cinta de cel. Al fons d'un carrer costerut, amb escales, veiérem una Vera Creu molt dramàtica pintada de colors violents amb uns fanals de cotxe de morts tot voltant (...). Així entràrem al basar i veiérem Manolo dins davant un munt de calçotets i samarretes de pagès, barrats de colors químics, groc canari, heliotrop, carmí rabíols. En aquell moment, amb la vareta a la mà. Es feia prendre la mida per tal de comprar-se algun joc **d'aquells fòtils** gruixuts i estranys (...).

ACLARIMENTS LEXICALS:

- **una terrabastada** = una gran malaltia;
- **havia romàs** = havia quedat;
- **agafava un gat** = s'embrïagava (quan bevia molt);
- **em vaig assabentar** = quan vaig saber, en conèixer;
- **muntanyes...apedaçades** = muntanyes dibuixades, trossejades;
- **d'aquells fòtils** = d'aquells objectes insignificants.

"Al fons d'un carrer costerut, amb escales, veiérem una Vera Creu molt dramàtica pintada de colors violents amb uns fanals de cotxe de morts tot voltant (...)"

DOS POEMES DE PATRICK GIFREU

Patrick Gifreu (Perpinyà, 1952) ha publicat últimament els assaigs *Dall, un manifest ultralocal* (Cave Canis) i *Gaudí, la glòria del gran arquitecte* (Pagès Editors). Ha traduït en català peces de Beckett, Mishima, Jouve i Novarina, publicades i representades a Barcelona. És considerat el primer traductor d'obres catalanes de Ramon Llull, Àusias March, Pere Gimferrer, Vinyoli i Bauçà. És també el traductor i adaptador del famós *Kamasutra català* (Ed. Columna, Barcelona).

"DALT DE CERET"

Deambulàvem per les arbedres.
Tallàrem curt per les maleses amunt.

Al moment d'arribar a la collada,
cap avall no sortí de reserva,
sinó que, camuflats i gallardets,
amb la mosca al nas, d'ulls bombats,
ens entenien a mitja paraula.

Al mas ens acollí la inquietud
sorda de l'amic que no sabia
si l'estimada aviat tornaria.

"LA CITA A L'ERMITA DE LES SALINES"

Una vegada més passem la frontera
per caçar aquella miqueta de claror
que lluu en l'arca de confederació.

Emprenem ja el Bulevard de l'Aniseta
amb el neguit d'un bonze que corre a gustar
la resta de sabor d'un brou per amanir.

Extrets de: *Vida dels ossos*.
Edicions Proa, Barcelona 2003

Il·lustració de: Philippe Blancho

UN TEXT EN PROSA DE PATRICK GIFREU

"VESPRE AL PIC DE LES SALINES"

Extret de: *La seda d'un so* - Poesia - Edicions 3 i 4, Aldaia, València.

● No hi ha pas grans roderes pel camí estret. Tinc el cavall cansat. Aquest vespre dormiré al ras. He cessat de cercar el foc dels humans, trio un lloc airejat al cim i m'assec. Aquí troba delícies tot ocell que hi roman. Rosego les galetes que vaig comprar a Ceret, em trec de la butxaca dos trossos de formatge sec, durs com una pedra. De poc que no els llenço. Són tan agres que amb prou feines gosó queixalar-los. Tant fa, al capdavant bé tenen el gust de la llet, al qual nosaltres, els homes, ens hem acostumat de nadons.

Venir és fatigós. No vull pensar en el camí que m'espera: en fer-se clar reprendré la meua ruta. Només espero que la lluna dauri aquesta frontera invisible. Ara per ara, desplego el sac de dormir. És fresc l'aire dels cims així que el

dia declina. Renills porta l'airet, d'alguna llunyania. Xiu-xiu xiu-xiu, anant a jòc els ocells passen. S'apilen núvols foscos cap a la Jonquera. Em fico a dins del sac sense treure'm les sabates. I el rostre girat cap al cel, escolto fluir el silenci expectant. Em miro així amb els ulls plens d'anhel aquella cobertura blava que els presos anomenen cel. Un núvol d'argentat velatge hi vagareja. En gojosa llibertat va, sense recel. Ah, no és feliç qui en això no es complau.

Si amor i vida es fan grats, dolç és cavalcar i reposar al bell aire. Però gaire dolç serà haver-ho de fer encara damunt l'aire? De tota la muntanya munta una vaga queixa impotent, a tall de resposta.

La reaparició poètica de Patrick Gifreu després d'uns anys de silenci productiu té un doble valor: d'una banda recuperem una veu que a mitjan anys setanta s'havia sumat a les formes més experimentals i, en segon lloc, perquè la poesia que ara ens ofereix té una maduresa reflexiva i melancònica, rica en experiències de vida.

Els llibres apareguts els darrers anys estan emmarcats pel paisatge familiar, en una meditació sobre el pas del temps, sobre la creació poètica i artística. Al pròleg que obre *Via dels Ossos*, Gifreu reivindica Banyuls de la Marenda, que serà el far d'un horitzó mediterrani amb totes les superposicions culturals que li serveixen per a bastir-se una tradició d'home de frontera, de país de pas, amb una visió panoràmica de la cultura (...)

Cristina Badosa (Universitat de Perpinyà)

UN POEMA DE MADELINE ARNAUDIÉS

NASCUDA A CERET L'ANY 1938

VALLIS ASPERA – VALLESPIR – VALL ASPRA (ABRIL 2002)
(Traducció de J. Tocabens i G. Puig-Moreno)

A l'ombra, el bac intrincat, opressiu, misteriós...
Al sol, la solana esquitxada de llum i rendida de calor...

Si us vénen ganes d'entrar en eixes valls escarpades
i d'escalar els cimalls, no passeu pena:
de comes a carenes, parat al bell cim de la penya més alta,
amb la seva roba lleonada i el cap alt
a desgrat del pes de les banyes arquejades,
immòbil i soberg sentinella amb l'esguard de vellut inquiet,
vetlla l'isard pirinenc...

Allí us espera la música de l'espai i del silenci.
I si, per sort, un dia de festa popular us arriba
el so de la cobla, sota els arbres centenaris,
us sorprendreu de no sentir-vos sol.
Pau Casals, Enric Morera i M.S. Puigferrer us hi acompanyaran.

Vallis Aspera – Vallespir – Vallée Âpre

Côté ombre, le «bac» enchevêtré, oppressant, mystérieux...
Côté soleil, la «soulana» éclaoussée de lumière et rompue de chaleur...

Si l'envie vous prend et vous porte dans les vallées escarpées
et vers les cimes, n'ayez crainte :
de combes en crêtes, perché sur le plus haut rocher,
dans sa robe fauve et portant haut la tête
sous le poids de ses cornes arquées,
figé dans sa superbe, vieille sentinelle à l'œil noir de velours inquiet,
l'isard pyrénéen veille...

La musique de l'espace et du silence vous y attend.
Et si par chance, un jour de fête populaire, arrive jusqu'à vous
le son de la cobla sous les arbres centenaires, vous ne serez plus seul,
Pau Casals, Enric Morera et M.S. Puigferrer vous accompagneront.

POETES EUROPEUS AL VALLESPÍR

EN AQUESTA RÚBRICA VOLEM PRESENTAR FRAGMENTS DE L'OBRA DELS HOMES DE LLETRES EUROPEUS RESIDENTS AL VALLESPÍR. VOL SER TAMBÉ UNA INVITACIÓ A L'OBERTURA QUE DES DE SEMPRE HAN CARACTERITZAT LES TERRES CATALANES.

«VALLESPÍR SALVATGE»

d'Alan Morrison:

(Traducció catalana: GPM, Ceret, juny de 2005)

*Prisoner d'un món gris i sense vida,
On cada fervent esperança és reduïda a pols;
On l'esperit és destruït pel que dirà la gent,
I on les ànimes són assecades per la confiança trencada,
On l'obscuritat (disfressada) és estimada com la llum;
On l'ombra del mal se disfressa en bé;
On el sí fracassa davant la força del no.
I on la sang és xuclada pels vampirs assedegats.
Així eren la meua cel·la, els meus barrots, la meua presó,
Molt abans que les teves fantàstiques valls m'afereixin
La meua salvació -abans que les teves muntanyes em cridin-
I que els meus ulls siguin dolçament enlluernats pel teu sol.
Ara, enllaçat amb els meus braços el teu cel blau,
La meua presó pels teus arbres és totalment capgirada.*

Alan Morrison és un periodista i escriptor britànic que va començar per instal·lar-se en un alberg d'Aries de Tec amb la seva esposa –que hi ensenya violoncel– i els seus quatre joves infants.

«EL MERCAT DE PRATS DE MOLLÓ»

de Dieter Meier-Lenz

(Traducció: GPM, Mannheim, juny de 2005)

*Un cel verd fosc de plàtans
Per sobre les alberginies*

*Un home vell amb un nas com un cogombre
Escorcolla en l'univers de les carxofes*

*Un somriure il·lumina la cara
Deis que han tingut bona collita*

*L'ombra d'un mil·lèsim
Cau de les etiquetes*

*De les ampolles de vi
Sona com un eco
De l'home embriac que, lentament
Voreja la parada de les olives*

*Els melons
Que han robat llur perfum a l'estiu
Vaporegen les alvelles de les noies
Del tresor que han pres al sol
La suor es transforma al vent del migdia
I esdevé clorofil·la sobre el front*

*Les darreres cireres tenen el mateix vermell
Que la sang sobre l'esquena del brau
Just abans de rebre
El cop fatal que li roba la vida.*

Dieter Meier-Lenz va néixer a Magdeburg l'any 1930. Fins 1984 és professor de col·legi i director a Hannover. D'ençà de la seva arribada al Vallespir viu a Serralonga, on dirigeix una revista literària alemanya, tot continuant la seva obra literària. Un jurat del seu país l'ha inclòs entre els 100 millors poetes alemanys.

VALLESPÍR SALVAGE

Imprisoned in a lifeless world and grey,
Where every heartfelt hope is ground to dust;
Where spirit is destroyed by what men say,
And searching souls are seared by breach of trust.
Where darkness (in disguise) is loved as light;
Where evil's shadow masquerades as good;
Where yes is smashed to no with all its might.
And blood is drained by ghoulish fools for food.
These were my cell, my bars, my prison walled.
Before your extravagant valleys did
My rescue make - before your mountains called -
And my eyes by your sun gladly blinded.
Now your blue sky is by my arms embraced,
My prison by your trees now full replaced.

MARKT IN PRATS-DE-MOLLO-LA-PRESTE

ein dunkelgrüner
platanenhimmel
über den auberginen

ein alter mann
mit einer courgettennase
wühlt im universum
der artischoken

da lächeln schon
ernstgesichter

der schatten einer jahreszahl
fällt von den etiketten
der weinflaschen
er klingt wie das echo
des betrunkenen der
langsam am olivenstand
vorbeigeht

die melonen
die ihren duft dem
sommer gestohlen haben
sprühen den mädchenen
ihre sonnenbeute
unter die achseln

der schweiss verwandelt sich
im mittagswind
in chlorophyll
auf der stirn

die letzten kirschen
haben die röte des blutes
auf dem rücken des stiers
kurz vor dem
todestoss

LE CIEL EN VALLESPİR

- "Extraits" -

Par Ramon Sala (historien)

Le désir du ciel

● Le ciel a exercé une extraordinaire fascination sur les hommes. En Vallespir, les testaments des XVIIe et XVIIIe siècles proclament la gloire et l'éternité: *la gloria celestial de Paradis, la gloria eterna, la vida eterna, la pau eterna*, (la paix éternelle), *la santa gloria*. Ainsi se décline, invoquée par Damien Costa à *Sant Llorenç de Cerdans* en 1778 «la Jérusalem céleste» qui est aussi dans la langue vernaculaire: *la benaventuransa de Paradis* (le bonheur du Paradis) ou les *goigs desitjats de Paradis* (les joies désirées du Paradis). Mais «l'éternité heureuse» aussi désirable soit-elle, garde tout son mystère. *Sant Llorenç* au XVIIIe siècle évoque «la céleste patrie, la céleste Sion, la cité sainte, si belle, si pleine de charmes aux portes éternelles, si brillantes, au jour si serein, à l'air si pur, aux délices si désirables» (*Discours sur le petit nombre des Elus*, 1773). «Un torrent de délices», assure au XIXe siècle le curé de la paroisse *Mossèn Emmanuel Pascot* fidèle à une connaissance plus sensuelle que visuelle. Le Paradis est un état habité par «l'amour divin, torrent de délices». Le lieu manque de visibilité. Paradoxalement, le Paradis suggéré à force de répétitions adverbales, le si d'intensité, est un lieu de lumière. Aussi, longtemps l'expression populaire: «*quin cel tan negre*» pour dénoncer l'approche d'un orage fut considérée comme sacrilège. L'innocent constat météorologique attirait à son auteur la cinglante réplique: «c'est ton âme qui est noire». Il reste que la pureté et l'intensité de la lumière n'arrivent pas à percer l'opacité du Paradis.

Par contre son appréhension passe par ses hôtes les plus prestigieux: Jésus et la Vierge Marie sa mère et apôtres saint Pierre et saint Paul et les saintes Juste et Ruffine, patronnes et toute la cour céleste...» selon, à *Prats de Molló*, le premier registre commencé le 16 avril 1596. Malgré le manque de visibilité cosmog-

nique, le Ciel est un monde vaste et plein, siège de la cour céleste qui se prête à une description détaillée. Le livre de dévotion, édité au XVIIIe siècle, la *Regla de Vida* présent jusque dans les familles de laboureurs en Vallespir est bien prolixe à ce sujet: «*Jesus lo sant dels sants, la Verge Maria modelo de la mort mes santa i lo gloriosissim Patriarca sant Josep, el glorios sant Miquel, lo angel custodia, lo meu patro del baptisme, els sants i els angels del Cel*».

La cour céleste est un immense vivier dans lequel le chrétien puise à volonté en fonction de ses propres dévotions. *Aixi's fossi jo al Cel a costat de sant Miquel* (Ainsi je fusse au Ciel à côté de saint Michel) répétait soir après soir, au moment du coucher, Marguerite Baus (1827-1904) de *sant Llorenç de Cerdans*. Dans son testament aux dix mille messes basses, le célèbre *bandoler* déclaré «ennemi public de Sa Majesté» Thomas de Banyuls de Montferrer se recommande aux saints Abdon et Sennen *d'Arles de Tec*. De l'ici-bas à l'au-delà, les saints et les saintes sont salués et chantés: l'ange gardien, «le messager céleste dont Dieu a commis la garde de chacun de nous» est salué en même temps que son protégé: *Deu lo guard i la companyia* (et la compagnie, à savoir le compagnon invisible: l'ange gardien). Une salutation plurielle pour une seule personne ! Partout en Roussillon et en Vallespir, les *goigs* chantent la gloire des saints et des saintes «*puix lo Cel heu alcansat*» (puisque vous avez obtenu le Ciel) selon la formule consacrée.

Le Ciel est une passion commune intensément vécue sur terre: *Déu lo vegi... al Cel sigui i tots los morts* (Dieu le voie... au Ciel soit-il et tous les morts), s'empresse-t-on d'ajouter après l'évocation d'un défunt. Plus répandue peut-être en Haut-Vallespir, l'expression *Deu lo perdó* (Dieu lui pardonne) introduit un temps long, le temps du Purgatoire qui n'en demeure pas moins une pré-éternité... La communion des

saints établit ainsi le Ciel sur terre. Comme ailleurs, le Vallespir tout entier est un sanctuaire du Ciel avec ses églises, ses ermitages, ses chapelles et ses oratoires. Autant de portes du Ciel entre l'ici-bas et l'au-delà !

Les portes du Ciel ...

● Les sanctuaires en Vallespir ont des origines hispaniques et carolingiennes. Fondée sous Charlemagne, en 778, par le moine Castellain originaire de Castille, l'abbaye *Santa Maria d'Arles* a marqué le territoire. Les Bénédictins d'Arles ont planté le jardin de Marie en Vallespir. Sous diverses invocations *Nostra Senyora de l'Espinàs* (de l'aubépine), des Anges, *del Remei*, de *la vall verda*, les paroisses de *Costoja*, de *Serrallonga*, du *Tech*, de *Montferrer*, de *Les Illes*, de *Montalbà*, du *Vilar de Reiners* sont dédiées à la mère de Dieu qui règne encore sur l'ermitage *del Coral* et sur l'ancien hôpital du Col d'Ares et qui a élu domicile à la chapelle de la *Sort à Sant Llorenç de Cerdans*, à *Els Banys d'Arles* (Amélie-les-Bains) sous le vocable de *Nostra Senyora de Vida*, à *Reiners* sous celui de Notre Dame des Neiges, à *Tallet* sous celui de *Nostra Senyora del Roure*. Installée dans toutes les églises, Notre Dame du Rosaire a son sanctuaire daté de 1561 à *Prats de Molló* et à *Palaldà* qui reste le siège d'une confrérie toujours active, héritière des confréries défunctes fondées à la fin du XVIe et au XVIIe (en 1611, à *Serrallonga*!).

La reconquête carolingienne a propagé ses dévotions: saint Martin et saint Michel, le chef des armées célestes invoqué contre les sarrasins. L'officier romain qui donne son manteau aux pauvres garde le Vallespir depuis *Sant Martí de Fenollar* à *Maurellàs* jusqu'à la haute vallée du *Tech* à *Prats de Molló* qui lui construit la chapelle de *Vilaplana* en passant par *Palaldà* et *Cortsavi* qui le choisissent comme saint patron. L'archange saint Michel veille sur la terre vallespirienne du haut de son nid d'aigle de *Cabrenç* et de la petite chapelle de *Vilaroja*, à *Vivers* et à *Riunoguers* aux portes du

Vallespir, avec au coeur de notre petit pays, dans l'abbaye d'Arles, sa chapelle haute dont les fresques représentent le Pantocrator et sa cour céleste.

Le premier des Apôtres, saint Pierre règne d'abord sur Arles et sur Cèret, sur *Tallet* aussi et sur la *Serra de Sant Marsal* alors que son frère aîné André et saint Paul, l'apôtre des Gentils, sont honorés: le premier à *Montboló*, le second dans les terroirs de *Reiners* et de *Serrallonga*. Rome et le martyrologe romain fascinent les Vallespiriens. Exécuté avec l'assentiment de Paul de Tarse, saint Etienne le premier des martyrs chrétiens est le titulaire de trois paroisses: *Maurellàs*, *Prunet* et *Arles* qui lui consacra sa première église paroissiale. Lié nu à un arbre et percé de flèches sur de nombreux retables, saint Sébastien est titulaire d'une chapelle à *Serrallonga*, et un oratoire au *Tech*

rapelle la fondation d'une confrérie en 1634.

Gravure sur bois de Lluís Jou (CeDACC, Perpinyà).

Le Vallespir proclame encore l'Eglise primitive avec *sant Joan*: Le Baptiste, le précurseur du Christ mais aussi l'Évangéliste «le disciple que le seigneur aimait». Le Baptiste en aval du Vallespir à *Sant Joan Pla de Corts* et en amont, à *Prats de Molló*,

dans le vieux château de *Parella* détruit par Louis XIV. L'Évangéliste, patron de *Teulís*, représenté par son symbole l'aigle à Arles sur le tympan de l'abbatiale dans un bras de la croix grecque en compagnie des trois autres évangélistes avec lesquels il est interpellé dans le *conjurado de Serrallonga*, édifice carré ouvert sur ses quatre faces pour conjurer l'orage.

Mais la société des saints admet aussi les femmes: certes, la pécheresse, exilée dans les hautes terres de *Sant Guillem de Combret*, Marie Madeleine dont le repentir et le dévouement ont racheté ses soeurs humaines mais surtout les vierges martyres: sainte Christine à *La Menera* tenant un plateau sur lequel gisent ses deux seins arrachés, *santa Cecilia del Cos* patronne de l'ancienne paroisse qui réunissait

la rue d'amont du Tech et le hameau de *Manyagues*, sainte Marguerite du col d'Ares, sainte Lucie près du pont d'Espagne à *Prats de Molló*, *santa Agnès de Croanques* dans la forêt de *Teulís*.

L'héroïsme des saintes exige la virginité. Le Vallespir en Catalogne porte l'empreinte de l'église wisigothique, ce monde hispanique fasciné par les onze mille Vierges. *Santa Eulalia de Mérida* patronne du diocèse d'*Elna* avec sainte Julie s'inscrivent dans l'exode qui chassa de l'Espagne musulmane les *Hispani* et installa leurs saints martyrs en Roussillon... et en Vallespir. Juste et Ruffine patronnes de Séville sont aussi les patronnes de *Prats de Molló*. *Engracia* et *Valentin*, patrons de Ségovie, ont élu domicile: la première à *Montalbà* où est érigée une chapelle, le second à *Tallet* où il se substitue à saint Pierre comme saint patron de la paroisse. Une chapelle de *Serrallonga* aujourd'hui disparue était dédiée à saint Just d'Alcala. Laurent le diacre «*espanyol celebrat en Cel y terra*» selon les *goigs*, Vincent le diacre de Saragosse martyrisé à *València* sont les titulaires respectifs des paroisses de *Sant Llorenç de Cerdans* et de *Reiners*.

Mais les saints hispaniques les plus célèbres sont *Abdon* et *Sennen* «protecteurs du Vallespir» (*goigs* de 1858), «patrons principaux de l'église d'Arles où sont déposées leurs reliques» (*goigs* de 1836). L'église abbatiale, devenue église paroissiale au début du XIXe siècle, possédait en effet douze Corps saints parmi lesquels ceux des martyrs *Abdon* et *Sennen*, princes persans, chrétiens de Cordoue et martyrs romains.

Le Ciel vallespirien est un Ciel hispano-romain à la grande surprise d'un religieux de *Civilla* (Séville) qui demande en 1711 si *las santas Justa y Ruffina patronas de Prats de Molló* sont bien celles de Séville. Joseph Ver, prêtre et curé, confirme l'identité andalouse des saintes de la haute vallée du Tech: la célébration de leur fête est fixée au 17 juillet conformément au martyrologe romain. L'hispanité du Ciel vallespirien s'explique par les migrations des *Hispani* fuyant les Sarrasins et emportant avec eux leurs précieuses reliques.

Après Rome, où se rendent abbés et comtes catalans, un autre grand pôle de la chrétienté attire les Vallespiriens: Saint Jacques de

Compostelle! Au XIIe siècle, à *Cortsavi*, saint Martin, l'apôtre des Gaules, cohabite avec

Foto: Facana de l'església de Costoja de Jordi Gumí. L'Art Romànic a Catalunya. Ed 62

Jacques, l'apôtre de l'Espagne, titulaire de la chapelle du château laquelle se substitue plus tard à l'église paroissiale excentrée et ruinée. L'axe pyrénéen tourne le Vallespir vers Compostelle. Les chemins du célèbre pèlerinage passent par *Sant Guillem de Combret* et par *Santa Maria de Costoja* siège d'une confrérie de saint Jacques.

Mais le Ciel hispano-romain en Vallespir est aussi occitan. Le Roussillon est une terre d'accueil et de passage, un carrefour où se croisent les routes de *Montserrat* vers *Moissac*, *Saint Flour*, *Rocamadour* et *Le Puy (la Verge Maria del Puix de França)*. A la suite de saint Gaudérique, dispensateur de pluie originaire d'une Occitanie toute proche, et patron du diocèse au même titre que sainte Eulalie originaire d'Extrémadure, les saints «français de nation» se sont installés en Vallespir. Le plus célèbre : *sant Ferriol* «*la capella del qual està situada en lo terme de Céret*», saint Ferréol «*capità de gran valia*» selon les *goigs* toujours chantés, officier de l'armée romaine, livré au martyre à Vienne après son ami Julien d'Auvergne dont il garda la tête jusque dans la tombe. Saint vallespirien, Ferréol protège tout le pays du *Canigó* à la mer selon la chronique céretaine : *Mon vieux Céret*, d'Anton de Siboune. Saint Ferréol devient après saint Pierre le second patron de la capitale du Vallespir. Sa fête le 18

septembre finit par supplanter celle du «premier des apôtres».

«Cette journée, écrit Anton de Siboune, passait à peu près inaperçue, saint Ferréol avait depuis longtemps détrôné, parmi nous, le pauvre pêcheur». Par contre, «l'événement capital de la vie de nos concitoyens», la saint Ferréol donnait lieu, «à quatre longs jours de farniente, de libations excitantes, de danses effrénées» (...) Céret devient ainsi le centre de ralliement des amateurs de taoumachie et des dévots de saint Ferréol, Cérétans et Vallespiriens qui reçoivent le renfort des pèlerins de *bora mar* «les espadrilles aux pieds et les souliers à la main», ceux de *Darnius* à *Figueres* et ceux du Conflent qui «n'ont pas hésité à franchir les contreforts du Canigou».

Saint Ferréol éclipe ainsi les autres saints introduits par une homonymie très approximative. Premier évêque de Limoges, saint Martial s'installe à Saint Marsal dont le toponyme vient du nom de son premier propriétaire Mansald cité dans un précepte de 869. Même processus à Amélie-les-Bains où saint Quentin le plus nordique des saints vallespiriens fut probablement introduit par les *Kantas Niskas*, les brillantes jeunes filles, nymphes des eaux thermales *des Banys d'Arles*, les thermes romains où fut édifiée la première abbaye fondée par Castellan en 778, mise à sac par les Normands au milieu du IXe siècle et transférée en amont sur son site actuel *d'Arles de Tec*. Entre *Palaldà* et *Teulís*, saint Julien de Buçac, titulaire d'une église mentionnée en 820 parmi les possessions de l'abbaye n'a pas laissé la moindre trace, ce qui confirme la marginalisation des saints français, à l'exception de saint Ferréol...

La notoriété de *sant Aniol*, saint Andéol l'apôtre du Vivarais et de *sant Gil* «le vieil anachorète des bois de Nîmes» est une notoriété de proximité ou plutôt d'antériorité... hispanique. L'un et l'autre se situent aux marges du Vallespir: *sant Aniol* est titulaire d'une église tapie au fond d'une gorge calcaire du massif de la *Garrotxa*; *sant Gil*, fondateur de la célèbre abbaye qui porte son nom sur les bords du Rhône: Saint Gilles du Gard, est connu en Catalogne comme l'ermite de *Núria*, une haute vallée cerdane située à 2000 mètres d'altitude, juste derrière la crête frontalière à l'est du *Puigmal* d'Err. Originaires de la vallée du Rhône les deux ermites sont des précurseurs. *Sant Aniol*, martyrisé sous Septime

Sévère (...) en 208, a donné lieu à la fondation d'un monastère au milieu du IXe siècle dans le «désert boisé» d'*Aguges*. *Sant Gil* a vécu à *Núria* au VIIe siècle où il aurait sculpté une statue de la vierge qu'il aurait cachée dans une grotte pour éviter les profanations des Sarrasins. Au XIe siècle, la découverte de la statue accompagnée d'une croix, d'une cloche et d'une *olla* (marmite) est à l'origine de la fondation du célèbre ermitage dont le père Francesc Marés écrivait en 1666 qu'il dispensait «ses eaux salutaires à toute la Catalogne».

Sant Aniol et *Sant Gil* ont attiré les pèlerins. *Sant Aniol*, fête le 1er mai puis à Pentecôte, rassemble les habitants de l'*Alta Garrotxa* et du Haut Vallespir avec une prédilection pour la paroisse de *Sant Llorenç de Cerdans*. A l'origine de l'*aplec dit dels Francesos* (frontière oblique !): le voeu des Lorentins, épargnés par une épidémie de peste, qui visitent tous les ans leur saint protecteur après quatre heures de marche à l'aller et autant au retour. Le Haut Vallespir pèlerine sur les crêtes qui ont fixé au XVIIe siècle la frontière d'Etat. *La Menera*, *Serrallonga* et *Prats de Molló* préfèrent à *sant Aniol* Notre Dame *del Coral* moins visitée par les Laurentins qui ont placé au rang de patronne Notre Dame *de la Sort*. Les sanctuaires *de la Sort* et *del Coral* sont associés à l'ermitage de *Núria* par la piété populaire qui assure que les trois Vierges sont soeurs. D'un sanctuaire à l'autre, la fratrie conduit à *Núria* depuis le Vallespir jusqu'au Col de *Nou creus* en Cerdagne à 2800 mètres pour visiter *Nostra Senyora de Núria* et son prédécesseur l'anachorète languedocien *sant Gil* patron des bergers catalans.

La montagne-refuge de la Marche d'Espagne a enfanté un Ciel hispano-occitan. Mais la jointure par la vallée du Tech entre les deux versants pyrénéens, les cols de la crête frontalière de *Costoja* au Col d'Ares, ont donné plus d'hispanité au Ciel vallespirien. Saint Isidore de Madrid, patron de la Vieille Castille, chasse du Vallespir saint Gaudérique le laboureur occitan, patron du Roussillon. *Sant Galdric* ne règne qu'à *Sant Joan Pla de Corts*, à *Ceret*, à *Tallet* où un retable lui est consacré. *Montboló*, *Montalbà* et *Cortsavi* l'associent à saint Isidore. Ignoré à *Palaldà* et à *Arles*, *sant Galdric* est absent du Haut Vallespir où, à l'instar de la Cerdagne, saint Isidore est le patron des paysans (...)

UN DOCUMENT HISTÒRIC DE LA LLENGUA AL VALLESPÍR

“nota de la ruina de la nova fabrica de iglesia de sant pera de la vila de ceret en 1734, de Pere Miró”

Per Jean-Paul Escudero

● Vaig descobrir, per primera vegada, fragments d'aquest document en un article de Joan Veny¹, un mestre de la dialectologia catalana. Aleshores no hauria pensat mai que algun dia tindria a les mans el text original en la seva versió integral. Dec aquesta agradable sorpresa a la senyora Vargas que coneixia perfectament el manuscrit i me'l va ensenyar en el lloc on es conserva encara, a l'Ajuntament de Ceret. Es tracta de la narració d'un drama, avui dia oblidat, que transcriu a continuació, respectant-ne textualment l'ortografia, sense correccions. L'única modificació aparent del text ha estat la regulació de les lletres u i v, representades quasi sempre pel mateix signe en el manuscrit (ex. neuar = nevar, uent = vent). Altrament, he reescrit excepcionalment –entre parèntesis i amb lletra diferent– la forma normalitzada d'alguns mots ambigus per a facilitar-ne la lectura (ex. llanternu = llanternó). Les barres inclinades (ex. /estela/) assenyalen una transcripció incerta. Les línies discontinues (—) indiquen formes que no he pogut desxifrar. Al mes de gener de 1734, una nevada extraordinària destrueix el dom o cúpula, el “domo” de l'església de Ceret. Atrapades sota les ruïnes, moren dues persones. Dins la capella de Sant Pere, alguns objectes religiosos se salven d'una “manera miraculosa”...

1. TRANSCRIPCIÓ

“Se a de notar primeramen que essent totalmen muntadas las parets se veüen (= que se veuen) encara detras nostra iglesia y formats quatra archs que portavan un domo que de alsada anava de igual ab lo sim del campanar y qui feia lo agrado y admiracio de tots qui lo veÿen que era ja cobert y en estat de comensar a formar lo llanternu (= el llanternó) o fanal que tenia de tenir alguns setze pamps de vuit...² Arrivá que als vint y tres de janer en dissapte en lo any 1734 Comensá a nevar y continuá tot lo diumenge de tal modo que en la montanya y avia quatra pamps de neu y en la vila mes de dos pamps Los carrers no se eren mai vistos tant impracticables de la abundancia daigua y neu al diumenge al tart fet ven molt fort, y mes calent, y apedregat fent la admiracio de tots sopusat avia temps que feia fret molt forta, ab molts trons y molt formidables, particularmen de nou horas de nit fins a las unsa y als tres quarts de unsa es caigut lo dit domo ab los quatra archs que lo portavan y asso ab tres represas y una hora apres lo temps es estat seré y la neu fusa per causa del vent tant calent y abundancia de pluja de dita — a miÿa nit anaven molta gent per los carrers ab atxas y grans crits de misericordia demanant asistencia que ditas ruinas eren caigudas sobre la casa del Rt

Francisco Miró Prebere de la comunitat haont se trojava ell ab son germa y una neboda filla de Pera Boÿ a una hora de matinada an tret Joseph Miró mitg mort una cama trencada y a dos horas an tret lo dit Rt Francisco Miró viu mes molt mal acomodat los quals an trovats dessota de una viga conservats vius dich, de una manera apareixia miraculosa tenint tanta abundancia de ruinas al desobra y la neboda morta a llur costat lo dit prebere tambe es mort apres alguns dias y lo germa es estat curat de la cama y altres mals y avia pres.

Lo dilluns de gran mati an trovat que gran partida de ditas ruinas essent caigudas sobre la capella de Sant Pera ho avian tot posat a terra lo sacramen que era dins la custodia gran al sacra-ri que era a mitg retaula lo an trovat dins del cor al devan de las ruinas de una manera miraculosa o alomenos molt digna de admiracio lo santissim sacramen essent dins los vidres tots cencers y cencer lo mateix variele o sol accepto alguna /estela/ torsida y alguna de rompuda essent encara dins lo mateix peu tot cincer. Lo molt Rt Sr Pelegrí Domer major se trovant aquí ja /revestit/ lo ha pres y lo ha portat en la sacristia. Tot lo retaula es estat desota de las ruinas y a petits bocins. La imatge del Roser que se porta a la pro-

fesso tots los primers diumenges que era sobre lo altar, cosa tambe molt particular se es trovada cincera y al devan de totes las ruinas al costat del cor que era al devan delonga (= l'orgue) y lo pulpiti ..

La capella del sagramen menassava ruina per això encontinent ne avem treta la reserva y la avem tambe portada a la sacristia haont la avem tinguda fins lo dia 27 de janer que apres aver portat lo combregá — Rt Geronim Anglada essent malalt; tot seguit apres cantant lo — avem portat lo sagramen a l'glesia del hospital ab gran concurs de gent. haont avem comensat de reprendre celebrar los oficis sopusat tota la — era suspesa a falta de iglesia. Lo mateix dia 27 se es tingut ajust de tot lo poble devan del altar de Santa Anna haont se es proposat de fer representacio a nostres superiors tant ecclesiasticchs com seculars de nostres grans perduas y per asso avem pregat lo dit senyor Doctor Pelegri, lo Sr Joseph Angles y Mr Rey de anar a Ppa (= Perpinyà) de viva veu la representacio al senyor Bisbe al governador de la provincia y al Intendant y en mateix temps ne escriuerer als ministres y al Sr Duch de Nohalles lo que se es fet axi . . . dit dia 27 janer an resolt y comensat a treballar a fer lo cor a l'glesia del hospital. Dit dia avem portadas las reliquias y tota la plata al cofre de la casa de la vila del qual lo Sr Dr Pelegri ne ha presa la clau; ditas reliquias la custodia vella y la creu /panera/ de plata y molt gran era lo tot a la sacristia de detras lo altar major /saver/ la creu y la custodia sobre de uns calaixos y asso es estat trovat aquí mateix, mes tot a trosos y fora de adop lo bras de Sant Pera y lo de Sant Pau las dos veras creus y la santa espina eran aquí dins de un armari lo tot conservat y ha fet la admiracio de tots qui lo an vist sopusat encontinent ne avem tretas ditas reliquias es restat lo dit armari tot a petits bocins tantas y tant grans eren las ruinas caigudas aquí desobre . . . al esguart de la capella del Roser ha ont las ruinas muntavan tant mes alt que antas la mateixa capella feren crida per la vila a sollicitacio dels curats y al so de la esquella de /asistir/ per traure lo retaule del Roser y als 29 de dit mes de janer avem trovat lo retaule al mateix lloch la imatge de Maria /santissima/ dreita ab la corona de plata girada devan la cara y dins la mateixa pastera encara formada lo que era conservat per tres vigas que avem trovadas de sobre posadas de modo digna de admiracio la imatge conservada entera que tenim per tradicio en temps passat la

avian portada de Barcelona y dit retaule y particularmen dita pastera que era apareixia bona encontinent fora la imatge es restat tot a petits bocins avem tinguda resposta del Duch de Nohalles qui promet de se empenyar per nosaltres al costat del pr ministre lo intadan a promes de donar 1500 # per acomodar la iglesia parroquial afi de y poder tornar . . . y alguns dias apres avem rebuda carta del Intendant dient que lo Rey no /volia/ absolutamen se donás alguna cosa per que se trova ab grans guastos per la guerra . . . Als 16 de mars an comensat de reparar las parets de la capella del Roser y del altar Mr y tots los teultes de dita iglesia y un tret lo cor baix que teniem al mitg de l'glesia un pas mes baix dels grauns de la capella de laltar (= l'altar) major haont baixaven per quatre grahuns' y avia porta donant dret a la porta gran de l'glesia que al costat dret tenia la primera cadira lo domer major y de la esquerra lo cabiscol . . .

Als 16 abril 1734 som tornats a l'glesia vella lo cabiscol se trovant semmaner ha portat lo sagramen a sinch horas de tarda a gran concurs del poble los consols revestits portant lo talem gran y cantant lo /sacris/ la professo es entrada per lo portal despanya dret al carrer de las ollas als quatre cantons y tot carrer avall girant al canto qui dona dret a l'glesia ahont se es dita la collecta del sagramen y se es donada la benediccio y se trovant dit dia lo divendres de passio tot seguit avem ditas completas la iglesia essent plena del gran concurs del poble y ab molta alegria exint de una iglesia tan petita com es la iglesia del hospital; apres avem dit lo miserere com era costum al altar de la sang ahont tambe los pabordes an demanats los goigs que avem cantats y axi avem continuats tots los oficis com feiem antas lo disabte sant se es feta la benediccio del altar nou an fet del Roser que per comissio del vicari General a feta lo cabiscol. Los oficis se fan a Sta Anna — de retaule o altar major. De totes las sobre ditas cosas vevent no sen es llevat acte per memoria de nostres successors jo Pera Miró Prevere doctor en Thogia Domer y cabiscol de la iglesia parroquial de Sant Pera de la vila de Ceret certifico y fas fe com avia notadas totes las sobreditas cosas a mesura que eren arribadas y axi mateix ho certifico fet als 30 abril 1734.

Dr Miró Domer y Cabiscol "

Foto: Gibernau

Els caputxins de Ceret.

2. BREU COMENTARI LINGÜÍSTIC

Tenint en compte que no podré ser exhaustiu pel que s'escau a una revista, miraré de recollir, en l'espai d'aquesta pàgina, alguns dels trets lingüístics més significatius.

2.1 GRÀFIA

Aquest document, redactat 75 anys després de l'annexió francesa i 34 anys després de la prohibició de l'ús del català (l'any 1700), denota en primer lloc la unitat de la llengua. Es conserva la *a* àtona final amb normalitat, ex. *des-sota, neboda morta, cama, alguna...* (Al segle XIX, aquesta *a* tendeix a convertir-se en *e* per la pressió del model francès). També es conserven les lletres *ll* per a representar [ʎ], ex. *ell, treballar, capella...* (A partir de la segona meitat del XVIII, apareix la grafia *ill* per influència del francès, *travaill, gaill...*). La representació de [k] al final d'una paraula amb *ch*, ex. *archs, ecclesiastichs*, i la conjunció *i = y*, són grafies normals per l'època. Altrament, no és gaire fàcil d'interpretar la presència de *v* per *b* en mots com *arribà, trovava, arribadas* (en comptes de *arribà, trobava, arribades*) que pot fer pensar en una influència francesa.

2.2 FONÈTICA

El tret fonètic més interessant del manuscrit és el tancament de la *o* tònica en *u*, típic del català del nord –però desconegut a l'Alt Vallespir– que sorgeix en alguns lapsus de Pere Miró, ex.

llanternu, neu fusa (fosa), grauns i grahuns (graons). L'estudi de l'evolució dels topònims al terme de Reiners demostra l'existència d'aquesta característica almanco des del segle XVI, al Baix Vallespir, ex. *el Ventós > "Ventus" (1568), Guilleumus Bretó > "lo mas Brotu" (1594).*

2.3 MORFOLOGIA I SINTAXI

El mot *fred* és femení, *feia fret molt forta*. Aquest gènere és bastant corrent al nord de l'Albera, a l'Empordà i a Girona. En sintaxi, constatem l'ús preferent de l'auxiliar *ésser*, propi de la llengua antiga, ex. *los carrers no se eren mai vistos, lo germa es estat curat de la cama, se es tingut ajust de tot lo poble...* El punt més singular de la sintaxi és la posició del pronom abans del verb, o proclisi, d'aspecte occitanofrancès, desconeguda al sud de la frontera, ex. *promet de se empenyar* (= d'empenyar-se), *afi de y poder tornar* (de poder tornar-hi)...

2.4 LÈXIC

No és possible de comentar detalladament tot el vocabulari d'aquest text, la riquesa del qual contrasta d'entrada amb el català que coneixem. Comparant breument el nostre manuscrit amb la llengua actual, constatem la substitució d'algunes formes, ex. *açò "asso" (això), après* (emprés o després), *detràs* (darrere), *eixir* (sàller o sortir), mes és evident l'estat crític o la desaparició total d'una part molt important del lèxic, que ens fa veure, d'altra banda, l'empobriment actual, ex. *ajust* (reunió, aplec), *cabiscol* (responsable del cant a l'església), *conkurs* (presència, assistència), *domer* (encarregat de l'església), *encontinent* (tot seguit), *rompre* (trencar), *verice* (recipient de vidre per a exposar l'hòstia)...

1 VENEY, Joan. "Sobre els occitanismes del rossellonès". *Actes del V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Andorra (1979). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 462. Aquest autor cita un treball de Paul Tarris "Chute du Dôme de l'Église de Céret", publicat a la *Revue Catalane* el 1912.

2 Aquests punts suspensius, com els que trobarem més endavant, es troben en el manuscrit.

3 Els mots "*vint y*" han estat afegits damunt del text amb lletra més menuda.

4 Escrit amb *h* aquesta vegada.

«ORQUÍDIES DE L'ALT VALLESPIR»

per Gaëlle i Antoni López

● A l'Alt Vallespir es pot descobrir unes 150 espècies d'arbres així com també arbusts i moltes plantes medicinals. Cada pas, cada passejada és una ocasió per a fer trobades botàniques interessants i a vegades soprenents. Una de les quals no deixa ningú indiferent és la trobada de les orquídies salvatges.

Les orquídies que generalment coneixem i que trobem a la floristeria són les orquídies tropicals (la més coneguda és la vanilla) amb flors espectaculars i perfums subtils i és clar, preus molt cars. Al Vallespir les nostres orquídies no presumeixen de cap gigantisme. Aquell que no les coneix passarà sense ni veure-les. Petites i fràgils, les orquídies salvatges ofereixen una gran varietat de formes, colors i espècies que són fascinants a estudiar. Sobre les 150 espècies d'orquídies salvatges conegudes a França, Catalunya Nord en compta un centenar i l'Alt Vallespir una quarantena. Totes són fascinants a observar, però la fotografia és el millor mitjà per a perllongar-ne la màgia que les acompanya... Cal no oblidar que totes les espècies d'orquídies del Vallespir són totalment protegides.

1 «Dactylorhiza Fuchsii», «Dactylorhiza de Fuchs», «L'orquídia de Fuchsi», floreix de maig a juliol. Creix en sòls bàsics a neutres, alta de 15 a 50 cm, amb flors de color blanc a lila fosc o porpra. Viu a l'Alt Vallespir. És protegida.

2 «Ophrys Catalaunica», «Ophrys de Catalogne», «Orquídia Catalonica», floreix de maig a juny, creix a plena llum en substrats alcalins secs. Alta de 12 a 25 cm, de color blanc a rosat. Viu a l'Alt Vallespir i és una espècie protegida.

3 «Ophrys Insectifera», «Ophrys mouche», «Orquídia mosquera», floreix d'abril a juny, creix en sòls bàsics a neutres, alta de 15 a 50 cm o més, de color porpra vellut amb una taca blau al mig de la flor. Viu a l'Alt Vallespir. Espècie protegida.

4 «Limodorum Abortivum», «Limodore à feuilles avortées», «Orquídia de fulles avortades». Floreix d'abril a juny, creix a tot tipus de sòl entre l'estatge basal i l'estatge muntà. Alta de 80 cm o més, amb fulles sense clorofil·la i reduïdes, flor de color violeta, grans d'espiga fluixa i allargada. Espècie protegida que viu a l'Alt Vallespir.

● Le Haut Vallespir permet de découvrir environ 150 espèces d'arbres et arbustes et autant de plantes médicinales. Chaque pas, chaque promenade est l'occasion de rencontres botaniques surprenantes. Il en est une qui ne saurait laisser indifférent: celle des orchidées sauvages. Les orchidées que nous connaissons habituellement et que l'on trouve chez le fleuriste sont des orchidées tropicales (la plus connue est la vanille) aux fleurs souvent spectaculaires et aux parfums subtils. En Vallespir point de gigantisme. Celui qui ne les connaît pas passera sans les apercevoir. Petites et fragiles, les orchidées sauvages offrent une grande variété de formes, de couleurs et d'espèces qui les rendent fascinantes à étudier. Sur 150 espèces d'orchidées sauvages recensées en France, la Catalogne Nord en compte une centaine et le Haut Vallespir une quarantaine. Toutes sont fascinantes à observer, mais la photographie est le meilleur moyen de prolonger la magie... Il ne faut pas oublier que les orchidées du Vallespir sont toutes protégées

MEMÒRIES DEL VALLESPÍR

“Els miners de Batera”

Extret de «Arrels de ferro» de Joan-Pere Vergès

● Si tota la gent de la nostra vall pogués tornar a viure això, serien milers de miners i centenars de traginers que podrien parlar de llur vida de treball sobre les galteres del Canigó i particularment del costat del nostre estimat Vallespir. Tots els miners d'aquests darrers segles han marxat en l'anonimat després d'una dura vida de treball. Avui les mines de ferro de Batera (origen del mot «avetera» és a dir «bosc d'avets») són tancades ja fa alguns anys.

Sabem que des dels Reis d'Aragó, comtes de Barcelona, i segurament també del temps dels Romans (puix que hom ha trobat peces de monedes romanes en galeries abandonades), Batera era explotada i tenia una vida molt activa amb centenars d'homes que treien el mineral de ferro amb pics, pales i suor! Carregaven matxos i fins i tot homes i dones traginaven coves de terra ferruginosa cap a les fargues de tot el Vallespir... Aquesta roca contenia metall i fou la riquesa de la vall i la possibilitat per moltes famílies d'Arles, dels Banyes d'Arles, de Cortsaví i de tot el Vallespir de fer viure les famílies dels miners.

Tothom sap la història de les mines de Batera amb les concessions acordades al marquès de Vogué, de la família Monin (llur casa és avui l'ajuntament d'Arles de Tec), la família Valentin, la companyia Schneider, la societat anònima de les mines de Batera amb els seus directors Molins, Chanut, Morel, Malé.

Però, també hem de pensar en els milers d'obrers que han passat llur vida (que era menys

llarga que la d'avui, sobretot després d'una vida de treball dur) a traginar terra i rocs.

He vist marxar del meu poble molts homes que a vegades em parlaven de llur feina i dels esdeveniments desgraciats que arribaven. Aquestes ratlles volen ser un homenatge a tots aquells obrers anònims que han donat llur temps, llur treball, llur esperança, llur salut i a vegades llur vida per fer viure la vall. Penso en alguns casos que conec i que són significatius de la vida perillosa d'aquesta gent.

Un canvi va arribar després la Segona Guerra Mundial (1939-1945) però abans, els miners pujaven a peu des de Cortsaví o d'Arles cap a les mines de Batera. Els obrers s'hi quedaven la setmana per a treballar... calia veure aquells homes quan sortien de les galeries, coberts de pols blanca. Després de 1950, les radiografies dels pulmons amb visites periòdiques foren obligatòries a causa de la pols de pedra que donava un empolsament

dels pulmons com la silicosa... Nombrosos miners tingueren insuficiències respiratòries i greus malalties a causa d'aquest dur treball, d'altres visqueren greus incidents o accidents mortals. No hem d'oblidar Magi Josep, desaparegut el 1 de juliol de 1952 a l'edat de trenta-quatre anys, i Martínez Gregori també a l'edat de trenta-quatre anys l'1 d'agost de 1963, tots dos morts en accidents de treball. D'altres han hagut de fer front a greus malalties després d'una vida dins la mina o d'incidents que mai no oblidaran: com Alonso, Anduja, Batlle, Brackeveit, Bruxelles, Cardona, Carreras, Coll, Coste, Fedal, Giovanati, Guéllil, Guillaume, Latrach, Madern, Obbih, Prats,

Rodriguez o Tahar, i em perdonareu si n'oblido segurament molts altres.

Les condicions de treball a les galeries eren particulars; les pedres ferruginoses sortien dels túnels sobre un pla inclinat, els obrers emplenaven les vagonetes que després passaven com llamps cap a la sortida del túnel.

Un dia, una esbaldregada es produí a l'obra Roca Negra. Això provocà un desplaçament d'aire molt potent i fou un miracle que els tractors i les vagonetes no matessin ningú, car foren impulsats amb gran velocitat cap a l'exterior. Els miners que anaven a treballar aquell dia també no oblidaran la relliscada de terreny just davant el cotxe menat per Antoni Gomes da Rosa a «Pont Abri» al nivell 1276. Els incidents greus no faltaven en aquella vida. Els miners van tenir de nit el foc a l'estació dels Bigorrrats el 1945-46 i també a l'estació d'Arles car abans la mina d'Arles era feta de fusta.

Tothom recorda també les vagues i els conflictes socials que automàticament generen. Penso que amb les condicions de vida i de treball dels miners de Batera algunes vagues eren ineluctables, vagues pels augments de salari, millories de les condicions de treball o de transport. Mai no hem d'oblidar que els miners, estiu o hivern, pujaven a peu des d'Arles o Cortsavi fins a Batera passant pels Bigorrrats.

Qui eren aquells homes de pena que han atravesat aquestes muntanyes del Pic de l'Estella, del Pic Sant Pere o de la collada d'en Pei: eren italians, grecs, turcs, francesos, espanyols, catalans, marroquins, algerians, polonesos, presoners alemanys després de la guerra de 1939-1945 i abans de la Primera Guerra Mundial de 1914-1918: fins i tot vietnamites van venir a treballar a les mines del Canigó!

Hem de tenir una pensada, també, per les dones que abans del 1914 portaven a peu, de Cortsavi a Batera, els sacs de pa per a tota la gent treballadora i fins i tot, sobre el cap i les espatlles: banastes de terra de ferro fins a les fargues d'en Pons o d'Arles.

Desgraciadament, en aquest principi del segle XXI, les mines són tancades per raons econòmiques i aquestes pàgines de la història d'Arles poden ser oblidades; les pilones de fusta, després de ferro que passaven pels boscos de Batera fins Arles no hi són més. Podeu encara avui trobar en els boscos aquests cables tot rovellats que portaven les vagonetes; cables que avui han caigut en els cingles i que ningú no vol treure. Malauradament!

Mines i miners de Batera, heu estat la riquesa de la nostra Vall i moltes famílies han viscut gràcies a centenars d'obrers que portaven «la quinzena» a llur casa.

Catalans i nous arribats a la nostra comarca, no heu d'oblidar el sacrifici d'aquells que han fet front a una vida de dur treball a les nostres muntanyes del Canigó... perquè visqui aquesta terra!

Notes:

- Per Santa Barba el 4 de desembre era el dia de la festa dels miners i se feia amb goig a «Ca la Françoise» a Cortsavi.
- Regraccio el meu cosí, Joan Roca, i els senyors Roger Sunyach i Antoni Gomes Da Rosa per l'ajut que m'han prestat per parlar d'aquesta pàgina de la història del Vallespir.
- No hem d'oblidar el senyor Bartre Louis responsable de la cantina de Batera que ajudava d'amagat molts resistents. Això li va costar la primera partença de Batera cap a Buchenwald i Dora.
- Us demano també de tenir una pensada per la petita criatura polonesa Panek Czeslawa que va morir a Batera als tres mesos, el 27 d'agost de 1940, filla del miner, Jean Panek i Ewa Trela. És a terra, en una tomba molt senzilla, a la dreta, entrant en el petit cementiri de Cortsavi.

UNA VISITA A LA SENYORA D. A. VARGAS

Vallespir- *Com ho fa una filla d'un pare originari de Sevilla per arribar a Ceret? Quin any hi arribeu?*

Sra. Vargas- Era l'any 1959. És cert, pot semblar estrany, però com que no podia anar a Espanya perquè els meus diplomes eren francesos vaig decidir de cercar una ciutat situada com més al sud de França millor, prop dels Pirineus. Després d'haver buscat durant tot un any des de Niça fins a Perpinyà passant per Marsella, on sempre hi havia una dificultat o una altra, vaig trobar finalment Ceret, on tot va ser facilitat. I vaig poder instal·lar-m'hi amb els meus fills i el meu laboratori farmacèutic de biologia. Ceret em va realment encantar, va ser com un xoc.

Vallespir- *Que sou biòloga de professió? On heu estudiat?*

Sra. Vargas- Primer, de petita, vaig viure a Sevilla amb els meus pares, però més tard, a la retirada, vàrem tornar a París on vaig fer els estudis durant els anys de la guerra fins l'any 1945. Vivíem a París en un ambient totalment andalús i republicà. Participo a la resistència a partir de 1942. Estudiava biologia i farmàcia. Per això, quan vaig arribar a Ceret vaig poder instal·lar el primer laboratori d'anàlisi. Recordo que quan vaig començar a treballar a Ceret gairebé tothom parlava català i sobretot els meus clients, que només coneixien el nom de les plantes en català. Per això, i pel plaer de la descoberta, poc després vaig començar a llegir documents i vaig descobrir que m'agradava molt el català escrit i antic.

Vallespir- *I vàreu poder comprendre fàcilment la gent de Ceret?*

Sra. Vargas- Sí, bastant, entre el francès i el castellà vaig arribar molt de pressa a entendre el català de la gent que em consultava. Però, vull precisar que molt ràpidament, amb l'aparició dels tractors i dels primers cotxes i la desaparició dels cavalls i de les mules de les cases, també va començar l'afebliment de la llengua catalana i una presència cada vegada més forta del francès. Segurament, no ens en vàrem adonar, però no sé perquè les dues coses van anar lligades. Els cavalls i les mules eren per mi el símbol de tota una època que estava canviant.

Vallespir- *És molt probable, i on era situada la vostra farmàcia i el laboratori?*

Sra. Vargas- Era a l'actual plaça Picasso, la farmàcia era i és encara davant del café El Pabio actual. Els meus fills estudiaven a Ceret, fins i tot n'hi ha un que ha jugat a l'equip de rugbi. Parlen el català que van aprendre al carrer i ballaven sardanes. El meu preparador de la farmàcia, que era català, m'ensenyava un proverbi català, un cada dia, que és una bona forma d'aprendre també la cultura. Recordo encara aquell que deia "Vos podeu cordar les espardeñes"...

Vallespir- *Heu parlat de documents, com ho vàreu fer per a trobar-los?*

Sra. Vargas- Vaig anar simplement a l'ajuntament per a saber si tenien arxius. El batlle de l'època, el

Sr. Miquel Sagelol, va indicar-me que els arxius eren en un armari, darrere de la sala del tribunal. Quan la vaig obrir tot va caure al terra i vaig trobar uns documents molt antics i meravellosos, però amb les lletres il·luminades retallades. Ho vaig comunicar als Arxius Departamentals de Perpinyà, vaig saber que Michel Aribaud (el director de la revista *Vallespir* dels anys 30), havia començat a classificar-los però amb el temps molts documents s'havien dispersat i perdut... Al cap d'un any els documents van retornar a Ceret, ordenats, i el Sr. Sagelol els va instal·lar a la sala dels arxius municipals. Amb el temps, aquests arxius s'han fet petits, i el Sr. Torrent, batlle de l'actual ajuntament, té previst d'instal·lar-los a la Mediateca, en construcció a l'antiga casa Companyó.

Vallespir- *Heu mencionat Michel Aribaud, que el vàreu arribar a conèixer?*

Sra. Vargas- No, però vaig conèixer la seva esposa, que va comentar-me molts detalls de la vida cultural de Ceret. Vaig entendre que Michel Aribaud va ésser un gran amant de les lletres. A més, en aquell moment -els anys 30-40, fins l'inici de la Segona Guerra Mundial- va existir un grup de grans artistes, pintors i escriptors, i tot això en un ambient intel·lectual molt interessant i també insòlit per una ciutat tan petita com Ceret.

Vallespir- *Què o qui quedava d'aquell ambient d'aquella època, durant els anys 60?*

Sra. Vargas- Vaig conèixer alguns pintors i artistes que s'havien quedat a Ceret, com per exemple, Pinkus Kremègne. Era un home molt fràgil i a vegades, quan ell volia, em venia a saludar i em parlava, i sempre sortia a la nostra conversa el seu amic el pintor lituà Chaim Soutine. Us puc assegurar que tot el que el Museu d'Art Modern coneix de la vida de Soutine ho vaig traspassar del seu amic Kremègne. Aquí sobre mateix de la meua casa va haver-hi un dels tallers de Soutine. Però, diuen que Soutine era difícil de viure -era "un écorché vif"- i que canviava sovint el seu lloc de treball. De poc, no vaig arribar a conèixer Pierre Brune, el creador del museu, perquè acabava de morir l'any 1956, però contra, jo pujava molt sovint al Castellàs per a visitar la seva vidua.

Vallespir- *Vàreu doncs conèixer indirectament alguns personatges de la gran època...*

Sra. Vargas- Sí, per exemple l'electricista Delpont! Era un personatge molt interessant, perquè rebia els artistes a casa seva on mai no hi faltava ni la bona música ni el bon vi, en contrapartida li regalaven obres de pintura. A més, hi havia Franck Burty Haviland que vivia al costat de Delpont d'una manera molt senzilla, el terra de casa seva era realment de terra. La seva dona vivia a Perpinyà en una casa molt bonica i, és clar, no volia venir a Ceret. Va ésser el conservador del museu. Era un home molt alt amb els ulls blaus, realment molt intel·ligent, tenia un esperit brillant i humorístic. Recordo que deia: "Sóc l'únic pintor "francès" que ha venut totes les seves obres a l'ex-

posició de Barcelona" i afegia amb un somriure maliciós, perquè l'empresa va fer fallida.

Vallespir- *La gent d'aquí anava sovint cap a Barcelona? Perquè era sota el franquisme...*

Sra. Vargas- Sí, jo recordo que quan vaig arribar a Ceret, molt de pressa vaig tenir contactes amb Barcelona. Especialment, amb les galeries d'art Metras i Dau al Set, i fins i tot vaig caure a la presó per un petit incident ridícul. Amb alguns amics anàvem bastant a Barcelona. Recordo que vàrem assistir als primers recitals de Raimon a Barcelona i ens reuníem amb un grup d'amics que tractaven de redonar força a la llengua catalana que encara era prohibida. És així que vaig conèixer el pintor català Cuixart, en Joan Ponç, que acabava d'arribar del Brasil, i molts altres.

Vallespir- *En el pla cultural, què va passar després durant els anys 70-80 a Ceret?*

Sra. Vargas- Va existir durant molt temps els matins del Gran Cafè, on la senyora Catherine Erre deixava als artistes la primera planta per a fer-hi exposicions. Hi havia Haviland, Kremègne, Joan Felip Vilà i d'altres. Malauradament, a mesura que la gent desapareixia, el moviment cultural de Ceret s'anava apagant. Els joves pintors que arribaven a Ceret durant els anys 80 ja no tenien (...) costum de reunir-se i fer la xerrada al cafè, es tancaven a casa seva, incomprendiblement...

Vallespir- *Podeu parlar-nos dels escriptors catalans que potser heu conegut?*

Sra. Vargas- Em sembla que durant tota aquella època sobresurt la figura de Pere Guisset qui, de fet, ho portava tot amb els animadors del grup de teatre Font Freda. Tot això m'ajudava a aprendre el català, recordo encara l'èxit de l'obra: *Hem de casar en Baptiste*. Era un autor molt popular que animava els espectadors, i que alhora li reclamaven més obres en català. Sempre he mantingut el contacte amb ell fins al final. Un altre personatge interessant és el famós compositor de sardanes Max Havart, al qual (...) fan homenatges a l'altra banda de l'Albera i que aquí tenim mig oblidat. Viu humilment en un HLM al pont de Ceret i té tres passions a la seva vida, la música, la seva família i la pesca al riu.

Vallespir- *Penseu escriure alguna cosa sobre Ceret?*

Sra. Vargas- És molt difícil per mi d'escriure perquè sóc massa perfeccionista. No voldria caure de nou en l'èstil periodístic. Però precisament acabo d'escriure un prefaci a un llibre recentment publicat (abril 2005) per les Edicions des Albères de Ceret intitulat *Joan Felip Vilà, Salvador Dalí, una amistat entre Cadaqués i Ceret*. Joan Felip Vilà era un jove pintor de Figueres que Dalí apreciava molt. Recomano la lectura del llibre perquè Felip Vilà ha estat un artista molt estimat a Ceret. La seva desaparició l'any 1990 ens va entrar a tots. És enterrat a Ceret i sobre la seva tomba sempre hi ha tantes flors que no es pot ni llegir el seu nom.

Vallespir- *Va ser un dels organitzadors del viatge triomfal de Dalí a Ceret el 27 d'agost de 1965?*

Sra. Vargas- Sí, el problema és que actualment ja no queda gairebé ningú dels que van organitzar la vinguda i l'espectacle de Salvador Dalí a Ceret. Només queden el senyor i la senyora Petrasch que viuen a Perpinyà i crec que ningú més. I és per això que, per l'edició del llibret que us mencionava fa un instant, com que no trobàvem prou documentació sobre la visita de Dalí a Ceret, vàrem reorientar-lo sobre els

dos personatges Vilà i Dalí i alhora entre Ceret i Cadaqués. Eren tots dos de Figueres i Joan Felip Vilà no deixava mai el seu gran amic Dalí. Eren com inseparables. Mireu, aquí teniu algunes obres pintades per Joan Felip, i allà teniu dues obres inacabades de Pierre Brune que m'agraden molt.

Foto: Gibernau

Vallespir- *Per cloure, podem demanar-vos si no penseu en unes memòries ceretanes?*

Sra. Vargas- Sabeu, tinc actualment més de 80 anys, i m'és molt difícil llençar-me en una (...) aventura com aquesta que necessitaria de part meua molta dedicació i energia. Caldria potser una persona que m'ajudés, i encara, no ho sé...Tinc una bella història de bruixes però inacabada. Per això prefereixo ajudar els altres a escriure a partir dels meus documents, és el cas, per exemple, del senyor Duchâteau que escriu un llibre sobre pintors i músics a Ceret, o bé, una estudiant que escriu sobre el pont de Ceret i que ajudo... tinc encara una bona memòria, però malauradament em canso molt de pressa...

Vallespir- *Doncs no us vull cansar més. Abans de marxar volia dir-vos que m'encanta la vostra casa.*

Sra. Vargas- Voleu dir aquesta sala? Sabeu, és de fet com la meua ruïna, amb un racó cuina, un racó menjador, un racó despatx i un racó sala d'estar.

Vallespir- *És a dir que la itinerància i el viatge els porteu encara inscrits en la concepció de l'espai i en el vostre pensament?*

Sra. Vargas- En efecte, és totalment així.

Vallespir- *Moltes gràcies, senyora Vargas. Us ho agraïm en nom de la revista VALLESPIR.*

Impressions de L'Alguer (Sardenya)

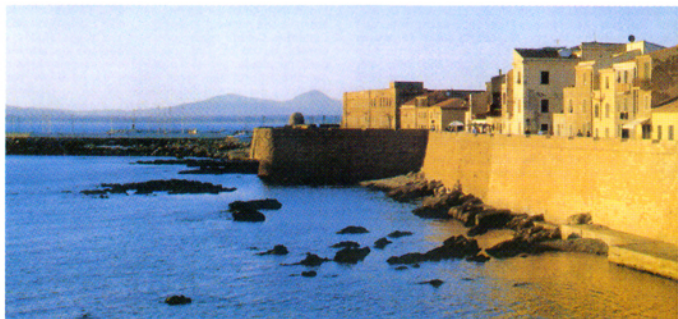
Per Gentil Puig i Moreno

● En començar aquest petit relat de les meves impressions de viatge a l'Alguer, des de la mateixa Muralla que envolta la vila històrica, davant de la mar –preciso que encara no n'he marxat– m'adono que hauria pogut fer el mateix tornant dels meus viatges arreu del món. I que és una llàstima que no ho hagi fet, encara que només fos per a mi mateix. En efecte, des de Vancouver (Colòmbia Britànica) passant pel Yucatan (Mèxic), fins a Usuhaia (Patagònia) hauria pogut posar de relleu aquella mateixa cosmogonia admirable dels pobles amerindis; del M'zab (sud d'Algèria) a la Casamança (sud del Senegal) hauria celebrat els antics imperis africans descendents de la civilització egípcia, i de Tampere (Finlàndia) a Riazan (Rússia) potser hauria pensat en Ivan el Terrible i en els cavallers teutònics. Caldria sens dubte que un dia m'hi posi seriosament...

Però, avui parlem de les meves impressions un cop acabada aquesta segona visita a l'Alguer. Al primer pla, des de la Muralla, encara estic admirant aquestes impressionants fortificacions catalanes dels segles XIV i XV. A l'horitzó albiró

el cap de la Caça i el golf de Port Comte on els vaixells de Pere III el Cerimoniós –després dels d'Alfons el Benigne, l'any 1323–, lliuraren batalla a les galeres dels genovesos i dels pisans l'any 1354. Penseu en els homes d'aquella formidable aventura que consolidaria la ruta de la Mediterrània occidental de la Corona catalano-aragonesa, ara fa més de sis segles. No podem però, deixar de reconèixer, encara que només sigui de pas, l'expulsió dràstica dels habitants sards de l'Alguer i el repoblament pels catalans.

Nogensmenys, caminant pels carrers empedrats de l'Alguer, he tractat d'imaginar les petjades dels nostres llunyans avantpassats catalans, dones i homes, mariners, comerciants, artesans, menestrals, clergues i soldats gairebé per tot arreu, i he trobat indicis imperceptibles de llur antiga presència. Aquestes passejades m'han fet recordar un amic jueu d'Esmirna que m'explicava que havia tingut aquesta mateixa impressió caminant pels carrers de Calatayud, on fa cinc segles vivien els seus avantpassats i des d'on n'hagueren de fugir l'any 1492. S'adreçava interiorment i amb mirada interro-

L'Alguer, des de la Muralla, 20 d'octubre de 2004.

gant als vianants de Calatayud com si hagués remuntat el temps. De tot plegat en va eixir un magnífic poema seu intitulat *Retorn a Sefarad*.

Car els impressionants baluards vora el mar (més amples que els de Saint Malo o de Vera Cruz), les colossals torres del Portal, de Sant Jaume i de l'Esperó, els antics carrers empedrats del barri gòtic de l'Alguer, duen encara noms catalans. A més, els vilatans xiuxiueigen en alguerès, i demostren que el lligam mai no s'ha trencat del tot entre Catalunya i l'antiga Barceloneta. Avui, encara he pogut sentir expressions esperançades del retrobament pregonament desitjat per certs algueresos.

En efecte, ha estat per a mi tota una experiència passejar pels carrers de l'Alguer amb en Carles Sechi (president de l'Obra Cultural de l'Alguer) perquè a cada pas, joves, adults, gent gran, homes i dones de totes les condicions el saluden afectuosament i ell els respon a tots. He pogut comprovar que és un home públic i molt conegut i, sens dubte, molt estimat. Ell ho justifica humilment explicant que ha ensenyat a l'Institut i que ha estat elegit conseller municipal durant 20 anys i fins i tot Síndic de l'Alguer (batlle) durant 4 anys.

Visitant, entre altres llocs significatius de la vila, la seu de l'Obra Cultural de l'Alguer vaig adonar-me de la presència de la bandera de la Sardenya amb els quatre caps moriscos. Em van recordar la bandera de Còrsega en la qual només n'hi ha un. Però més enllà d'aquest fet, també em va fer pensar en els diferents contactes que els sards han tingut amb altres pobles al llarg dels segles, com ha passat amb les altres illes de la Mediterrània. Hem citat els genovesos, els pisans i els venecians, però anteriorment hi vingueren els ligurs, els fenicis, els jueus, els grecs i els romans. I segur que tots han deixat petjades. Després i sobretot els catalans, els castellans i fins i tot els moriscos també hi tingueren influència. Recordem que el català és encara avui reconegut oficialment per l'Estat italià.

En el fons, des de sempre, totes les illes de la Mediterrània han estat envejades per llur posició estratègica i llur marc incomparable. Ara, ho són novament pels turistes que miren i remiren, i que potser no poden acabar de veure allò que és imperceptible i alhora intangible. És a dir, el llegat de la història, la superposició integrada en una identitat cultural específica. Els turistes veuen i admiren els monuments, les pedres, els arbres, el paisatge, el mar i sobretot el sol, però no poden entendre ni gaudir de la musicalitat i

Caminant per la Muralla.

del tresor acumulat pels segles dins la llengua algueresa. No poden copçar les complicitats que existeixen entre nosaltres.

En efecte, aquest llegat històric, aquest patrimoni humà, cultural i paisatgístic –que no existeix nord enllà on la pluja, la boira i el fred aïlla i entristeix la gent– no té preu i, en conseqüència, ni es ven ni es pot comprar. Com volem comprar el cel, el mar, el vent, les olors i els colors, les mirades, els somriures, els cants polifònics i encants secrets de la Mediterrània? De moment ens hem de separar, però tornarem a venir a l'Alguer, tornarem a compartir tot allò que enforteix la nostra llengua i la nostra cultura. Però, per sobre de tot, crec que haurem d'anar molt en compte amb la manera de fer i de pensar. Car, no s'ha de caure en una visió mitificada de l'Alguer ni en cap recuperació. Només des del coneixement històric i el respecte mutu, entre tots, podrem realment començar una nova aventura i una nova esperança de retrobament vertader.

Per saber més coses de l'Alguer:
<http://www.estelnet.com/alguer/>

" FÊTES CATALANES DE CERET DE 1911 VUES PAR JEAN AMADE "

Par Josianne Cabanas

A l'origine, les Fêtes Catalanes de Céret, qui se déroulèrent depuis le samedi 1er Juillet 1911 en soirée jusqu'au lundi 3 juillet compris (jour de Saint-Thomas), devaient célébrer le 25e anniversaire de la société musicale L'Harmonie du Vallespir, longtemps dirigée par Adrien Amade. Comme le disait si joliment le programme des festivités, il s'agissait des «Noces d'argent» de ladite Harmonie. A lui seul, cet événement musical qui était placé sous la haute présidence du compositeur cher à Céret, Déodat de Séverac, promettait d'être prestigieux, et donc digne de susciter l'enthousiasme des organisateurs et des participants.

Parmi les protagonistes les plus actifs de ces journées, on trouve le céretan Jean Amade (fils d'Adrien), distingué professeur d'université, poète, écrivain, et vice-président de la Société d'Etudes Catalanes, fondée en 1906. Pierre Vidal, historien et archiviste de la ville de Perpignan, préside la SEC; mais, à l'évidence, Jean Amade est (et restera) l'inspirateur et le moteur de l'association. L'article 2 des statuts de la Société d'Etudes Catalanes, adoptés le 7 octobre 1906, rédigés en français et en catalan, définit immédiatement les objectifs des fondateurs: «La Société a pour but de mettre en rapport et de grouper toutes les personnes qui s'intéressent à la langue, à la littérature, à l'art et à l'histoire des pays catalans. Elle se propose de conserver tout ce qui a fait et fait encore l'esprit et la physionomie si caractéristique de ces pays; de susciter et d'encourager toutes les initiatives tendant à développer la vie littéraire, artistique et scientifique de la région».

Sous l'influence de Jean Amade, et alors même que la SEC n'apparaît nulle part dans l'organisation des fêtes de Céret, celles-ci vont prendre une vive coloration régionaliste, non seulement dans le programme, qui fait largement appel à ce que l'on a de plus «local» en matière d'œuvres et d'auteurs, mais également dans la présentation des choristes que l'on voudra, hommes et femmes, vêtus du costume traditionnel. Au programme, dont le moment fort, le dimanche 2 juillet, est l'exécution de la cantate *Cant del Vallespir*, sur des paroles en catalan de Jean Amade et une musique de Déodat de Séverac, nous relèverons quelques autres «morceaux choisis»: *Souvenir de Céret*, marche spécialement composée par Louis Roque, directeur de l'Harmonie; *Sardane*, chantée par le «Choral d'Amélie-les-Bains»; *La Tresou*, chanson catalane d'Anrich, par les Chanteurs Catalans de Céret dirigés par Adrien Amade; et *Salut au Vallespir*, chœur, paroles et musique de Jacques de Noëll, directeur de l'Orphéon de Saint Laurent de Cerdans.

Pour Jean Amade, Déodat de Séverac et Jacques de

Noëll, ces fêtes céretanes, musicales et régionalistes, sont aussi des fêtes de l'amitié, celle que partagent les trois hommes depuis des années, et qui les réunit de temps à autre, à Céret ou à Saint-Laurent, autour de mémorables *ollades*. De cette amitié et de ces rustiques agapes, nous avons pu retrouver le témoignage à travers des lettres inédites, dans les archives de Jacques de Noëll.

Jacques de Noëll, fils de la très ancienne famille laurentine des barons de Vilario, élève d'Antonin Taudou, fonde avec Albert de Manresa, en 1896, l'Orphéon de Saint Laurent de Cerdans. A la mort de Manresa, il prend seul la direction de l'Orphéon; une rencontre entre «*el castell i el molí*» qui durera plus de vingt ans, et fera voler la chorale laurentine de succès en succès dans les concours organisés dans le Midi de la France. Epris de catalanité et de tradition, De Noëll est l'auteur d'arrangements pour chorale de musiques traditionnelles catalanes, de sardanes dont plusieurs seront médaillées en Catalogne *Principat*, et d'hymnes au Canigou, au Vallespir, au Roussillon. Jacques de Noëll est un fervent partisan du régionalisme, et introduira les chants en catalan dans le répertoire de son Orphéon. On comprend qu'il se trouve sur le même terrain idéologique que Jean Amade.

Jacques de Noëll est au nombre des tous premiers membres de la Société d'Etudes Catalanes. En l'absence d'autres indications, nous pensons que l'amitié entre Jean Amade et Jacques de Noëll date de la création de la Société d'Etudes Catalanes. Dans nos premières lettres d'Amade à De Noëll, datées de 1911, il existe une familiarité de ton qui dénote une complicité et une cordialité avérées, mais pas forcément très anciennes. En toute hypothèse, on peut parler, dans ces années-là, des bases d'une amitié solide et d'une touchante fidélité, puisque les archives de Jacques de Noëll démontrent que les deux hommes correspondront de façon constante, quand bien même irrégulière, pratiquement jusqu'à la mort de Jean Amade survenue en 1949.

Une quinzaine de jours avant les fameuses fêtes de Céret, le dimanche 18 juin 1911, Jean Amade écrit à Jacques de Noëll. Dans ce courrier, il est d'abord question du prochain numéro de la Revue Catalane que prépare Amade, et dans lequel il souhaite rendre hommage à son ami; il lui demande une notice sur ses compositions musicales en lui recommandant d'insister sur «*la partie vraiment régionaliste*» de ses œuvres (ce sera le n° 55 du 15 juillet 1911). Puis, après quelques considérations sur l'arrivée de la famille Amade à Saint Laurent de Cerdans (au mas de la Fage), le rédacteur ajoute à sa lettre un post-scriptum destiné à l'Orphéon du Vallespir.

● Les courriers inédits de Jean Amade à Jacques de Noël et les documents cités dans l'article ci-dessus, nous ont été aimablement transmis, avec autorisation de divulgation et de reproduction, par M. Jean-Louis de Noël. Certains ces documents ont figuré dans l'exposition «Les

Belles Heures musicales de Saint Laurent de Cerdans / L'Orphéon et son directeur Jacques de Noël (1866-1954)», inaugurée à Saint Laurent le 15 mai 2004 et organisée par Jean-Louis de Noël et l'auteur de cet article. J.C.

Texte de la lettre de Jean Amade à Jacques de Noël datée de Montpellier, le 18 juin 1911

Les mots ou phrase soulignés dans les lettres l'ont été par leur auteur.

Mon cher ami,

J'ai reçu ta lettre et je suis heureux de voir ton ardeur et ton zèle pour nos belles fêtes catalanes du 2 juillet. Dès que tu auras fait de ton cliché en simili-gravure l'usage que tu veux en faire, tu l'enverras à l'imprimeur Comet, rue St Dominique, Perpignan. Je prépare, en effet, un numéro de la Revue Catalane de juillet consacré « a la gloria del Vallespir », à l'occasion de ces fêtes. Nous y publierons, entre autres choses, des portraits divers. Nous y ajouterons le tien avec plaisir.

Mais tu devrais me rédiger une notice sur toi, en insistant sur tout ce qui, dans ta vie artistique, a trait au Roussillon: œuvres que tu as composées en musique avec des thèmes roussillonnais, et, en somme, sur la partie vraiment régionaliste de tes efforts personnels. Tu fais, ou tu as fait, chanter quelquefois des morceaux catalans à ton orphéon; note-le !... Tu comprends, en somme, sans que j'aie besoin d'insister, ce dont il s'agit pour la Revue Catalane.

J'arriverai à Céret le samedi soir; mais je serai obligé de repartir dans la nuit du dimanche au lundi à cause de mes classes, étant donné surtout que les examens du baccalauréat sont très rapprochés et que nos élèves ont besoin d'entraînement.

Ma femme et notre petit Paul partiront pour Céret avec moi; ils y resteront une quinzaine; puis monteront à St Laurent où je les rejoindrai fin juillet ou les premiers jours d'août.

Né nous oublie pas auprès de Loustaunau, du Dr Giral et des parents ou amis de là-haut. Et crois-moi toujours, dans notre foi en l'âme catalane, ton tout dévoué :

Jean Amade.

PS - Ma femme t'envoie ses meilleurs souvenirs.

PS - Je serais heureux également que tu ne manques pas de remercier en mon nom personnel nos vaillants amis de ton bel orphéon, pour l'aimable et dévoué concours qu'ils veulent bien nous prêter en la circonstance. Ces bons souvenirs vont nous rapprocher plus étroitement les uns des autres. En interprétant la cantate, qu'ils pensent tous qu'ils sont Catalans et qu'en chantant ainsi « la nostra terra » ils vont contribuer, eux aussi, glorieusement, au bienheureux réveil de notre cher et immortel Roussillon !... Vivent donc l'Orphéon du Vallespir, le Vallespir, et les Catalans ! A bientôt !

Jean Amade.

Libreria - Papeterie

Sant Jordi

Georges GUISET

5, rue porte d'Espagne
66230 PRATS DE MOLLÓ - LA PRESTE
Tél: 04 68 39 70 40 - Fax 04 68 39 79 16

PACHECO Bernard

TABAC - JOURNAUX - CADEAUX

32, Rue Jean Jaurès
66260 ST-LAURENT DE CERDANS
SIRET: 404 857 799 0001 3 - NAF 522L

Jardinerie du Pilou

Les Roses de Cérét

Mas le Pilou
Route de Saint Jean
66400 Cérét
Tél: 04 68 83 52 44

ouvert tous les jours
9h-12h et 14-19h (18h le dim)

LIBRAIRIE

PRESSE

PHOTO

Maison de
la Presse

Germaine MATRICARDI

LOTTERIE

21, rue Jean Vilar
66150 Arles-sur-Tech
TÉL/Fax 04 68 39 24 08

Littérature
Jeunesse

PAPETERIE

CADEAUX

LIBRAIRIE SANT JORDI

2, rue Pasteur - 66400 CERET
Tél 04 68 81 15 30 - Fax 04 68 55 38 76
courriel: libreria.santjordi@wanadoo.fr

le
**Cheval
DANS
l'arbre**

LIBRAIRIE
26, Bd Maréchal Joffre
66400 CÉRÉT
tél/fax 04.68.87.68.38

LIBRAIRIE "LA LYRE"

Dominique WOHLBER
Tél: 04.68.83.21.85
Fax: 04.68.83.21.85

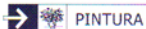
E-mail: wohlberm@aol.com
<http://members.aol.com/librairieclalyre>
13 carrer Aragó

66160 - EL VOLÓ - LE BOULOU
LIBRAIRIE - PAPETERIE
ESPECIALITAT LLIBRES CATALANS

**llibreria
Catalana**

LIBRERIA ESPECIALITZADA EN MATERIAL ESCOLAR:
LLIBRES, MANUALS, REVISTES, CDs, VÍDEOS, ETC...

Plaça Payrà, 7 - 66000 PERPINYÀ
Tel: 04 68 34 89 39 Fax: 04 68 35 28 73
e-mail: llibcatalana@free.fr

CERET I COTLLIUERE CELEBREN EL CENTENARI DEL FAUVISME

«Matisse-Derain, la bella aventura» per Hervé de Saint Hilaire

Retrait d'André Derain,
oli d'Henri Matisse, 1905

Retrait d'Henri Matisse,
oli d'André Derain, 1905

● El 15 de maig de 1905, Henri Matisse, home del nord fascinat per la llum del sud, arriba a Cotlliure i exclama: «paysage exaltant». Durant el mes de juliol Derain es retroba amb ell «Ce qu'il faut, c'est foutre le camp de Paris», diu el jove Derain. Aquella primavera, aquell estiu, seran d'una fecunditat artística extraordinària que donarà un dels moviments més interessants de l'art del segle XX: el fauvisme. El Museu d'Art Modern de Ceret ens ofereix una mostra amb una exposició enlluernadora, «Matisse-Derain Collioure 1905, un été fauve». Resultat de l'estança: per Matisse, quinze quadres, quaranta aquarel·les i més de cent dibuixos i per Derain trenta quadres, vint dibuixos i uns cinquanta croquis. Balanç estètic: un alliberament creatriu, un temps frenat per les regles del neopressionisme. Aquest enlluernament enfront de la naturalesa, aquest balanceig entre la teoria i el plaer càndid d'una mirada infantil, la miraculosa trobada entre l'especulació i l'espontaneïtat es plasmaran en paisatges, teulades, cases, carrers, barques, pescadors. En retrats, també: la senyora Matisse pel seu marit, o bé Derain per Matisse que li torna magníficament la cortesia. L'exposició és un encant. De colors i de dibuixos finalment reconciliats, una alternança entre la més genial virtuositat i la nuesa més desarmant, aquests cinc veiers a llapis vermell de Matisse, màgia de simplicitat. «Nous étions comme des enfants devant la nature», escriurà Matisse recordant aquells dies benèfics. Les obres presentades són d'una bellesa sorprenents. Són també el resultat d'una meditació profunda sobre aquest art misteriós que és la pintura, cosa *mentale* de la Leonard da Vinci. És l'encís, paradoxal però precís d'aquesta exposició: primer, som impressionats sense pensar i

després s'hi reflexiona. Som il·luminats de colors, de llum, i al mateix temps hom es fa la pregunta de Mallarmé «Qu'est-ce ça veut dire?». Res. La bellesa no vol dir res. Aquestes obres no són pas art pur, encara menys reportatge. Ni Matisse ni Derain no han volgut evocar la dura condició dels pescadors cotlliurencs, ni tampoc llur hipotètica felicitat. Han pintat, sens dubte, el que han vist. Misteri de la mirada dels pintors... Avui es pot contemplar a Cotlliure, els mateixos paisatges, les mateixes cases, la mateixa llum, reproduïts fa un segle per aquelles mans segures i aquells ulls espirituals. Si les barques de vela llatina són avui menys nombroses, si els «platgistes» han reemplaçat els mariners, els motius encara són aquí: el campanar de Nostra Senyora dels Àngels. Però, la sumptuositat del paisatge és només un pretext. Escoltem Matisse: «Je veux arriver à cette condensation des sensations qui fait le tableau. Je pourrais me contenter d'une oeuvre de premier jet, mais elle me laisserait de suite, et je préfère la retoucher pour la reconnaître plus tard comme une représentation de mon esprit.», la sensació i l'esperit. Cal veure aquestes meravelles a Ceret i descobrir *La Joie* i *l'Allégorie* de Derain, il·lustració d'un diàleg profund entre els dos artistes. Cal veure també, a Cotlliure, una altra exposició, al Castell Reial: «Matisse et ses amis». Hi ha obres de Terrus, Maillol o Monfreid. També s'hi pot contemplar una obra fascinant: *Le Port d'Avall*, el darrer quadre «pointilliste» de Matisse, potser el més acabat de l'escola neopressionista, de la qual l'artista va alliberar-se aquell any 1905.

Mil Dimonis és una publicació de l'associació APLEC

Contacte i abonaments:

Mil Dimonis / Trabucaire Edicions -
BP 4106 - 66043 - Perpinya Cedex
Tel: 04 68 61 02 82 - Fax: 04 68 73 17 66
E-mail: mildimonis@wanadoo.fr
http: pro.wanadoo.fr/cainet/md.html
Directora de la publicació: Miquela Yalis
Redacció en cap: Joan-Lluís Lluís Pasqual Tirach

Trabucaire Editions

2 c/ Jony d'Arnaud
F-66140- Canet
tél/fax: 04.68.73.17.66
Emtrepôt: 11 rue Traverse de Pia -BP 4106-
66043 Perpinya Cedex
04.68.61.02.82
e-mail: trabucaire@wanadoo.fr
Site internet: www.trabucaire.com

CRDP
ACADEMIE DE MONTPELLIER
CDDP
PYRENEES ORIENTALES

Centre Departamental de Documentació Pedagògica
Plaça J. Moulin - 66000 PERPINYÀ
Tel: 04 68 08 10 08 - CE: cddp66@cddp66.fr
Per a pares i mestres

L'indispensable per l'acompanyament escolar:
llibres, àudio-visuals, informàtica... consulta i venda

25, Avenue Général de Gaulle
66110 Amélie-les-Bains
Tél/Fax: 04 68 87 23 24 - Mobile: 06 87 73 94 90

IMPRIMERIE SÉBASTIAN

33, boulevard Joffre - 66400 Céret

Tél.: 04 68 87 02 00

Fax. 04 68 87 34 97

E-mail: imprim.sebastian@wanadoo.fr

Ricard Mercadé
ANTIQUARI

Mobles del s. XVIII i XIX
Quadres, bibelots, etc

52, av. de la Gare
CERET

Tel: 04 68 77 19 95

obert tots els dies excepte dimecres

galerie odile oms

art moderne / art contemporain
achat / vente / expositions
conseil en transaction d'oeuvres d'art
et expertise / gestion du patrimoine

Ouvert tous les jours, dimanche inclus
de 11 h à 12 h 30 et de 14 h à 19 h, ou sur rendez-vous
Fermeture le mardi

12, rue du Commerce / 66400 Céret / France
tél: 04 68 87 38 30 / fax: 04 68 87 38 29
http: www.odileoms.com / galerie@odileoms.com

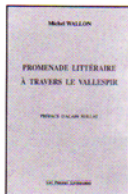

2 Rue Saint Ferréol
66400 CERET
Tél: 04 68 87 60 50
Siret 391 510 930 00020

APUNTS DE LECTURES

«Promenade littéraire à travers le Vallespir» de Michel Wallon,
Les Presses Littéraires, Perpinyà, 2002 / *Résumé par Alain Rollat*

Les balades littéraires offrent un avantage délicieux que n'ont pas les promenades ordinaires: on ne s'y fourvoie jamais; tous leurs itinéraires conduisent aux sources de l'âme. Celle que propose Michel Wallon aboutit à la clairière où se croisent les sentiers initiatiques de notre cher Vallespir. Ces sentiers sont aussi variés que les paysages qu'ils traversent de Sant Joan Pla de Corts à Corts de Molló. Ils ne sont pas balisés. On y respire les parfums les plus subtils de la gamme poétique. On y rencontre des personnages pétris d'écritures dont les variations chromatiques ont en commun un fil musical, tissé sans doute par la tramontane. Qu'ils soient illustres ou anonymes, qu'ils se racontent en vers ou en prose, ces magiciens des mots irriguent de leurs émotions notre mémoire collective.

«Arrels de Ferro»; «Racines d'Acier» de Joan Pere Vergès
Les Presses Littéraires, Perpinyà, 2005 / *Resum per l'autor: Joan Pere Vergès*

Aquestes 33 històries de vida desitgen ser un mirall de la memòria de la nostra vall del Tec i del riu Ferrer. Històries que han marcat la nostra vida col·lectiva, la meua vida. És un homenatge als miners de Batera i llur missió realitzada en unes circumstàncies molt dures. Alhora, és un homenatge als catalans i espanyols que han vingut del sud durant tot el segle XX a la nostra Catalunya Nord. Van venir-hi a partir del 1920 després de la Primera Guerra Mundial, van arribar molt més nombrosos i cansats de tres anys de guerra l'any 1939, i també cap als anys 50 fugint la misèria del franquisme. Feien de tot, de pastors, bosquerols, traguers, masovers... han viscut amb llurs famílies a la nostra vall, hi han treballat, han salvat les terres, sempre en condicions de vida difícils... Llegreu d'altres històries, de famílies importants per a l'economia de la vall en el decurs dels segles XIX i XX. Aquestes pàgines són destinades sobretot als joves que viuen avui aquest segle XXI, a fi que mai no oblidin els homes i les dones que han fet viure i salvat la nostra terra catalana.

«CATALOGNE, Voyage en terre mythique» de Charles-Henri Julà,
Editions Loubatières, Portet-sur-Garonne, 2005

Comme les grecs débarquaient à l'embranchement des fleuves et devaient les ressources de l'arrière-pays par l'observation des pierres de la plage, l'auteur remonte les cours du Tech, de la Têt et du Ter à la recherche des mots, gestes, danses, musiques, costumes, coutumes, survivances de la plus haute Antiquité qui révélient ce qu'il y a d'immemorial dans la culture catalane. N'est-il pas le pays de l'Amour, du fameux temple d'Aphrodite Pyréné, édifié à Port-Vendres il y a plus de deux mille cinq cents ans? Dans les Aspres de Cérét, où s'est construit un paysage méditerranéen qu'ont aimé les peintres, ne sent-on pas ce qui reste des origines crétoises de la sardane et, en compagnie de Picasso? Et plus haut encore sur les pentes du Canigou, avec tant de chapelles vouées au culte de Marie, ne trouve-t-on pas la trace des cultes païens de la Grande Déesse qui longtemps ont fait du Canigou le temple des Eaux, notre montagne sacrée?

Charles-Henri Julà ens invita a la descoberta del passat immemorial del Vallespir, ell que va marxar de jove cap a París per a estudiar a la Sorbona, i que més tard, va ser professor de lletres clàssiques, ha tornat al seu país i com és natural per a ell i la seva cultura clàssica, ens transporta cap a un passat prestigiós remuntant el temps i la història, com si d'un somni es tractés... (GPM)

“JOAN FELIP VILÀ, SALVADOR DALÍ. Una amicitat entre Cadaqués et Ceret”
de V. Richard - Edicions dels Albères, Ceret, 2005

Aquest és un "petit llibre vermell" molt simpàtic, editat a Ceret, amb un prefaci de la senyora Vargas, que narra l'amistat entre dos artistes tots dos nascuts a Figueras. D'un costat, Salvador Dalí, figura emblemàtica del surrealisme, pintor mundialment conegut, i de l'altre, Joan Felip Vilà, pintor menys conegut, però amb una personalitat i una humanitat que els ceretans encara recorden. Els dos amics van travessar molt sovint la frontera per a retrobar-se i passar estones de gran convivència. Van organitzar diversos esdeveniments festius que han marcat la vida cultural comarcal i, especialment, "el viatge triomfal" de Ceret a Perpinyà. L'any 1965, a la demanda del batlle de Ceret, el Sr. Miquel Sageóli, amic dels artistes, s'hi va celebrar una gran festa simbòlica i divertida. Joan Felip Vilà i Salvador Dalí, dues personalitats situades als antípodes, però que van saber preservar, durant tres dècenns, un lligam fraternal únic que podreu descobrir i fruit en aquesta petita obra ben il·lustrada i ben documentada. Bona lectura! (GPM).

Una auca és una mena de còmic dels segles passats acompanyat d'uns rodolins (2 versos) que es refereixen als episodis de la vida d'un personatge. A la contraportada podeu llegir i admirar una AUCA.

Auca d'en Pere Guisset

Rodolins: Ramon Cofillar i Sorribes
Dibuixos: Jaume Gubianas i Escudé

1. Va néixer en Pere a Ceret el gener, un mes molt fred.

2. De peïrer feia son pare i la bugada sa mare.

3. Ja ben d'hora, als 14 anys, escriu els seus desenganyys.

4. Al taller d'un tal Tazà se'n va a aprendre de manyà.

5. Porta gorra pel treball i baretina pel ball.

6. Mes la història gira full. Mira nines de reüll.

7. Per avançar d'un bon pas amb la Juju va del braç.

8. Amb la colla "Els Farriolets" fa teatre a molts indrets.

9. Si n'a plée hi ha sardanes, en Pere les dansa amb ganes.

10. Nins i nines fan puntetes, les padrines fan bunyetes.

11. Pere Guisset fa poesmes. Ell és l'amo dels fonemes.

12. On veu fades i fullets altres veuen sols bolets.

13. El parlar del seu veïnat el té força preocupat.

14. El català, fill d'aquí, fins quan s'hi podrà sentir?

15. En teatre és gran autor, i a l'escena és bon actor.

16. Obra digna d'un artista, és Hem de casar en Baptista.

17. Estimava el Vallespir: li va dar el darrer sospir.

18. Amics meus l'"escrivallot", tristos hem de baixar al clot.

19. Som ceretans, és ben clar, i el voldríem honorar...

20. ...dedicant-li un bell indret, amb son nom: PERE GUISSET.

Generalitat de Catalunya

